

ТАРИФТЕРДІ
НЕГІЗСІЗ КӨТЕРГЕНДЕР
ЖАЗАЛАНАДЫ

2-бет

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
«ҚАСИЕТТІ ҚАЗАҚ ЕЛІ»
өнер фестивалінің
жеңімпаздары белгілі болды

16-бет

ПОЧЕМУ
ИНОСТРАНЦЫ
БЫСТРЕЕ УЧАТ
КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

11-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№44 (810), 12 қараша, 2018

ТҰҢҒЫШ

Әйгілі суретші
Әбілхан Қастеев
туралы сыр

Қастеевке дейін де қазақ сурет салған. Даламыздағы қаптап жатқан балбал тастар мен таңбалы тастар сол сурет өнерінің сан қырының бір қыры емес пе? Текемет, ши, алаша, түскиіз, сырмақ, белдік, құрларға салған ою-өрнектер де ежелден өнерсіз халық еместігімізге айғақ қой...

8-9
бет

НАРЫҚ пен ХАЛЫҚ

БІЗДІҢ ЕЛІМІЗДЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЗАҢДЫЛЫҚТАР НЕГЕ САҚТАЛМАЙДЫ?

Адамзат даму тарихында сонау «тас дәуірінен» бастап есептегеннің өзінде көптеген әлеуметтік-қоғамдық құрылымдар мен жүйелерді басынан өткергені белгілі. Алғашқы қауымдық, хандық, феодалдық, капиталистік, социалистік, тіпті елес болып ешкімнің қолы жетпей кеткен қиялдағы коммунистік қоғамдарда да өмір сүрді. Қалай болғанда да адамзат қауымдасып өмір сүру арқылы ғана осы күнге жетіп отыр. Өйтпегенде, баяғыда-ақ жыртықштарға жем болып, тұқымы тұздай құритын еді. Қауымдастық – жалпыға ортақ қоғам болған соң оның әрбір мүшесінің мүддесі ескерілуі керек. Бірақ осы бір заңдылық үнемі ескеріле бермейді.

3
бет

ПАРА БЕРГЕН КІМ?.. немесе «ПАРА АЛДЫ» ДЕГЕН АЙЫПТАУ ШЫНДЫҚҚА ЖАНАСА МА?

Осыдан тура сегіз ай бұрын бұрынғы Астана қалалық Әділет департаменті басшысының орынбасары Рауан Рамазанов пен аталмыш мемлекеттік органның басқарма бастығы Еркін Дәулетбаев «22 миллион пара алып жатқан жерінде ұсталды» деген ақпарат тараған еді. Осы ақпарат шындыққа жанаса ма? Шынымен олар пара алып жатқан жерлерінде ұсталды ма? Параны берген кім? Ол кімнің ақшасы?

5
бет

«КЕЛЕР ҰРПАҚ,
ҚАСЫҢНАН МЕН
ТАБЫЛАМ...»

7
бет

ПОЧЕМУ НАДО ИЗУЧАТЬ ИСТОРИЮ И КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

Почему изучают историю, каково положение казахского языка в Казахстане и России, о корнях языка, о своих книгах рассказал исследователь Тореғали Казиев. Он – автор книг «Акбулак – прародина скифских царей», «Периферия», «Сердце Мира», «Айналайын, Акбулак», «Триумф Казахии».

10
бет

ТАРИФТЕРДІ НЕГІЗСІЗ КӨТЕРГЕНДЕР ЖАЗАЛАНАДЫ

Қауіпсіздік кеңесінің отырысында Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев коммуналдық қызметтерге тарифтерді заңсыз өсірген табиғи монополиялар субъектілерін жазалауды талап етті. Елбасы Қазақстанда электр энергиясы құнын төмендетуді, тұтынушылар құқығын қорғау қызметін ретке келтіруді тапсырып, монополияға қарсы комитет басшысына сөгіс жариялады.

Елбасы 2009 жылы Қазақстанда «Инвестиция орнына - тариф» жобасы қабылданғанын айта келе, «Жеті жылдың ішінде ол монополистерге өздерінің өндірістерін жаңғырту үшін миллиардтаған қаржы табуға мүмкіндік берді. Яғни, бұл кадам өндіруші қуаттардың барлық қорын жақсартуға негізделді. Инвестициялау мен қуаттарды жанартудың орнына ірі энергетикалық компаниялар тұтынушылар есебінен заңсыз түрде дәулетін арттырып келген», — деді. Мемлекет басшысы тексеру барысында энергия жеткізуші компаниялар тарапынан халыққа келтірілген 14 млрд. теңге сомасында шығын анықталғанын атап өтті. 15 млрд. теңге сомасында энергиямен қамтамасыз ететін ұйымдардың заңсыз кірісі белгілі болды. Елбасы ведомство басшыларына қарата айтқан сөзінде

ТКШ-ға бағытталатын шығыстар тұрғындар жұмсайтын қаржының жалпы көлемінде елеулі үлеске иелігін атап өтті. Тариф неғұрлым жоғары болған сайын, соғұрлым отбасылық бюджетке жүктеме арта түседі. «Егер де тариф өсімі қолдан жасалса, яғни нақты экономикалық есептеусіз іске асырылса, онда бұл жағдай әрбір отбасының шығыстарын арттырады. Бұл өз кезегінде менің Жолдауымдағы басымдықтарға қайшы келеді», — деді Нұрсұлтан Назарбаев. Елбасы Президент Жолдауы жүктеген міндеттерді жете түсінбеген және оны орындауға қауқарсыз меморгандар басшыларының мемлекеттік қызметтегі жұмысы орынсыз екенін жеткізді. «Қызметіне адал қарамайтын монополистер жауапкершілікке тартылуы тиіс»,

— деді Президент. Бұдан бұрын хабарланғандай, жақында ҚР Бас прокуроры Қайрат Қожамжаров коммуналдық тарифтер саласына жүргізілген тексерудің нәтижесін жариялады. «Бұл тұрғыда көптеген қаржылық бұзушылықтар анықталды. Монополистер тарапынан өзіндік шығындарын қасақана көтеру және 29 млрд. теңге сомасында олардың күмәнді келісімдері белгілі болды», — деді Бас прокурор. Осы орайда ол тариф құрамында қызметкерлерге арналған бонустар мен сыйлықақылар негізсіз қамтылып отырғанын атап өтті. Бұдан бөлек, шығыстарды арттыру мақсатында әдейі түрлі үлестес кәсіпорындар, оның ішінде жоғары бағамен жөндеу жұмыстарын жүргізуге әрі жабдықтар сатып алуға сервистік компаниялар құрылған.

БАС УӘЗІРЛЕР БІР ШЕШІМГЕ КЕЛДІ

Астанада өткен жиында ТМД елдерінің премьер-министрлері тосыннан келген қауіпке қарсы ортақ орган құру туралы шешім қабылдады. Он елдің премьері алдымен Нұрсұлтан Назарбаевтың қабылдауында болды.

ТМД аумағында алыс-берістен еш қиындық жоқ. Соның арқасында жарты жылда тауар айналымы 15 пайызға өскен. Бірақ Ресей Үкіметінің төрағасы әлі де шешілмеген мәселенің шетін шығарды. РФ Үкіметінің төрағасы Дмитрий Медведев еркін сауда айналымы тура-

лы құжат болғанымен, қызмет түрлеріне қатысты келісім жоқтығын, инвестиция тарту мәселесі де жолға қойылмағанын айтты.

Астанаға жиналған Үкімет басшылары осы кездесуде экономика, әлеуметтік саладағы 15 сұрақтың басын ашып алды. Оның ішінде ядролық және радиациялық апаттың алдын алуға арналған құжатты ерекше атап өтуге болады. Яғни, Үкімет басшылары ТМД елдерінің аумағында күтпеген жерден ядролық апат бола қалса қайтпек керек деген сауалға жауап іздеді. Енді қауіп-қатер төнген жағдайда

көмек көрсететін бөлек орган құрылады. Мамандардың айтуынша, арнайы жасақ апат болған жерге тәулік ішінде жетеді екен. Қарым-қатынасты жақсартуға бағытталған өзге де келісімдер бар. Алдағы екі жылда гуманитарлық байланысты да дамытуға уағдаласты. Астанадағы кездесуге ТМД-ға мүше Әзірбайжан, Беларусь, Қырғызстан, Тәжікстан, Өзбекстан, Ресей, Армения, Түрікменстан сынды 10 елдің министрлер кабинетінің басшылары келген. Ұйымнан іргесін аулақ салған Украинадан бірде-бір өкіл келмеді.

ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕСТІҢ ЖАҢА ӘДІСІ ҚҰРЫЛАДЫ

Қазақстанда жемқорлықтың салдарымен емес, себептерімен күресетін жаңа модель құрылатын болды.

Бұл туралы ҚР Мемлекеттік хатшысы Гүлшара Әбдіхалықова Астанада Азия және Тынық мұхит аймағының елдері үшін коррупцияға қарсы бастамалардың қоғамдық парасаттылық желісінің мемлекеттік сатып алулар саласындағы сыбайлас жемқорлықтың алдын алу мәселелеріне арналған кезекті отырысында айтты.

Г.Әбдіхалықова сыбайлас жемқорлыққа қарсы елімізде жүргізіп жатқан ауқымды әлеуметтік және экономикалық реформаларға

тоқталды. «Ұлт жоспары аясында 2019-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияда жемқорлықпен күресудің жаңа моделін құрып жатырмыз. Онда жемқорлықтың салдарымен емес, себептерімен күресу негізге алынады және азаматтың қызметіне қарамастан, жаза-тамалардың жүзеге асырылады», — деді ол. Мемлекеттік хатшының айтуынша, Қазақстанда барлық мемлекеттік сатып алулар электронды форматқа көшірілген. Бүгінде мемлекеттік қызметтің 78% - ы электронды түрде көрсетіледі және бұл тұрмыстық сыбайлас жемқорлықты азайтуға мүмкіндік береді.

ҰЛТТЫҚ ҚОРДЫҢ ҚОРЖЫНЫ ТҮПСІЗ ЕМЕС

Сенаторлар Ұлттық қордан қаржы алғалы жатқан шенеуніктерді тағы да сынға алды. Үкімет Жолдауды жүзеге асыру үшін қордан қосымша 450 миллиард теңге бөлмек. Қазына қаржысына жауапты министрлердің бұл әрекеті депутаттарға ұнай қойған жоқ.

Ұлттық қордың қаржысын қорғаған сенаторлар Әбілқасымованы сұрақтың астына алды.

— Ұлттық қордан қаржы алудың сомасына келетін болсақ, былтыр біз оны 2019 жылға 2,3 триллион деп белгіледік, ал биыл 150 миллиардқа қайтадан көбейтіп отырмыз. 2020 жылға біз 2 трлн. деп белгіледік, биыл 300 миллиардқа көбейтіп отырмыз. Бұл неге байланысты? Шығын көбейді ме? Біз айттық қой, жылдан жылға Ұлттық қордан кепілдендірілген соманы беруді азайтамыз деп? — деді Мұрат Бақтиярұлы. Депутаттар Ұлттық қордың қоржыны түпсіз еместігін аңғартты.

Министрлердің айтуынша, қордан алынатын қосымша қаржы бизнесті қолдауға, өнеркәсіпті

дамытып, мемлекеттік қызметкерлердің жалақысын өсіруге жұмсалыады. Негізі, жолдаудағы президенттің тапсырмаларын толық жүзеге асыру үшін 1 триллион 800 миллиард теңге қажет екен. Сондықтан, қордың келесі жылғы шығыны 150, ал 2020 жылы 300 миллиард теңгеге артқан. Жалпы, Ұлттық қордан тартылатын трансферт алдағы үш жылда 6 триллион 75 миллиард теңге болмақ. Атқамінерлер Ұлттық қорға сеніп алдындар деген пікірмен келіспеді. «Біз, керісінше, жылдан жылға Ұлттық қордан ақша алуды азайтып келеміз. Мысалы, 2018 жылы 2,6 трлн. теңге, 2019 жылы 2 трлн. 450 млрд. теңге, 2020 жылы — 2,3 трлн. теңге, 2021 жылы — 2 трлн. алынады. Ал үш жылда Ұлттық қорға кіріс 3 триллион теңге болады деп отырмыз», — деді Ұлттық экономика вице-министрі Руслан Дәленов. Республикалық бюджеттен, Ұлттық қордан аз қаржы бөлініп жатқан жоқ. Ең бастысы соны мақсатты жұмсап, толық игерілсе жақсы. Өкінішке орай, қаржыны толықтай игеру де қолымыздан келмей жатыр ғой.

СЕНАТОРЛАР БАРЫМТАШЫЛАРДЫ БҰҒАУЛАУДЫ ТАЛАП ЕТТІ

Парламентте сенаторлар барымташыларға қатысты жазаны барынша қатайтуды талап етті. Шынында жер-жерден келіп түскен деректерге қарасақ ұрлық көбейіп барады. Ал, осы қылмыс көпшілік жағдайда ашылмай жатыр.

ҚР Ішкі істер министрінің орынбасары Жанат Сүлейменовтың айтуынша биылдың өзінде 11 мыңнан астам бас мал ұрланған. Оның небары 4 мыңға жуығы табылып, иелеріне қайтарылды. Қалғаны әлі іздестіріліп жатыр. Яғни, мал ұрлығы қылмысының жартысы ашылмай тұр. Ешкіден бастап жылқыға дейін айдап өкететін қаскөйлер өсіресе, Алматы, Жамбыл және Түркістан облыстарында көп. Ал әккі ұрылардың ізіне түсіп, қолды

болған малды табу оңай емес дейді полицейлер. Оның үстіне барымташылар ұсталғанның өзінде жазадан сытылып кетеді екен. Мәселен, биыл қолға түскен 2 мыңға жуық ұрының тек 600-ден астамы ғана сотталған. Өйткені, көбі жәбірленуші тараппен келісіп, кешірімдерін алған. Сондықтан, депутаттар бұған жол бермеу үшін, екінші мәрте істеп ұсталғандарды міндетті түрде түрмеге жабатын заң қабылдау қажет деп отыр. «Қылмыстық қайта-қайта жасаған адамға кешірім беру дұрыс деп кім айтты? Онда қылмыс қалай тоқтайды? Адамдарға қысым жасалады. «Арызыңды қайтып алмасаң, қорандағы малыңды қойып, үйіңді өртеп кетемін», — дейді. Қорқады адамдар. Аман жоқ келісімге барады» — деді Бектас Бекназаров

Garmin құрылғысы арқылы төлем жасауға болады

Енді Halyk немесе Qazkom клиенттері төлем картасын ақылды аксессуарға қосып, бүкіл әлем бойынша контактісіз терминалдарда бір жанасумен-ақ төлем жасай алады.

Бұл үшін клиенттер Visa картасын Garmin Pay электронды әмиянына қосып, Go! бонустар мен қолындағы сағатқа жүктелген басқа да артықшылықтарды қолдана алады. Төлем жүргізу үшін қолсағаттағы әмиянның мәзірін іске қосу және Garmin Connect Mobile қосымшасында әмиянды ашу кезінде тіркелген парольді енгізу және сағатты кассадағы терминалға жақындатса болғаны.

Мұның тағы бір артықшылығы пароль сәтті енгізілгеннен кейін сағатты тағып жүрген уақытта, 24 сағат бойы қайтадан парольді енгізбей төлем жүргізе алады. Егер қолданушы сағатты қолынан шешсе немесе пульсометрді өшірген болса, төлем жүргізу алдында парольді қайта енгізу қажет болады. Halyk Bank Қазақстан аймағында Garmin құрылғысы арқылы төлем жүргізу қызметін іске қосқан алғашқы банк болды.

АЛЫП КӘСІПОРЫН КЕСІРІНЕН ЕКІ ОТБАСЫ ДАЛАДА ҚАЛДЫ

Қарағанды облысында екі бірдей отбасы «Арселор Миттал Теміртау» кәсіпорны келтірген шығынды өндіре алмай, соттың табылдырығын тоздырып жүргелі жарты жылдан асты.

Көктемде компанияға тиесілі құбыр жарылып, екі отбасының үйін су басып қалған болатын. Сөйтіп, баспанасы тұруға жарамай, жапа шеккен тұрғындар 7 айдан бері пәтер жалдауға мәжбүр. Жапа шегушілердің айтуынша, бар мәселе «Арселор Миттал Теміртаудың» салғырттығында. Биыл наурыз айында үй суға толған. Үйден 100 метр қашықтағы құбыр ақпанның аяғында жарылған. Бірақ «Арселор Миттал Теміртау» баспаға су кіргенше оған мән бермепті. «Арселор Миттал Теміртау өз құбырынан аққан суға құмнан бөгет жасаған.

Алайда, бұл баспананы аман алып қала алмаған, қазір бұл үйде тұру мүмкін емес. Екі отбасы өздеріне келген материалдық және моральдық шығын үшін компаниядан 7 млн. теңге талап етіп отыр. Алайда, алпауыт кәсіпорын 3 млн. теңгемен құтылмақшы. Ал, 3 млн. теңгеге екі пәтер алу мүмкін емес. Арселор Миттал Теміртау болса құбырлары жарылғанын мойындайды. Бірақ, су баспананы басып қалғанына күмәнмен қарайды. Даудың осылай шығуына байланысты, көшпелі сот отырысы 16-шы қарашада оқиға орнында өтетін болды.

Адамзат даму тарихында сонау «тас дәуірінен» бастап есептегеннің өзінде көптеген әлеуметтік-қоғамдық құрылымдар мен жүйелерді басынан өткергені белгілі. Алғашқы қауымдық, хандық, феодалдық, капиталистік, социалистік, тіпті елес болып ешкімнің қолы жетпей кеткен қиялдағы коммунистік қоғамдарда да өмір сүрді. Қалай болғанда да адамзат қауымдасып өмір сүру арқылы ғана осы күнге жетіп отыр. Өйтпегенде, баяғыда-ақ жыртқыштарға жем болып, тұқымы тұздай құритын еді. Қауымдастық — жалпыға ортақ қоғам болған соң оның әрбір мүшесінің мүддесі ескерілуі керек. Бірақ осы бір заңдылық үнемі ескеріле бермейді. Адамның психологиясы солай жаратылды ма, әйтеуір өзіміз ғана байысам, өзіміз ғана бәрін билеп-төстесем деген жыртқыштық пиғылдан арыла алмай келеді...

Ондай теріс пиғылдағы адамдар жалғыз өзі жер бетінде тіршілік ете алмасын біле тұра өзгелерге үстемдік етуге, солардың үлесін күшпен немесе айла-шарғымен иемденуге

едік. Нәтижесінде, халықтың әлеуметтік-тұрмыстық жағдайы артып, тұрғындарымыз байлы-бақуатты өмір сүріп, табысы өсіп, сатып алу қабілеті де көтерілетін еді. Бұл жағынан алғанда біз

Біз капиталистік қоғамда өмір сүріп жатқанымызды ұмытпауымыз керек. Бұл қоғам бәсекеге толы. Нарық заңы бойынша соған төтеп берген кәсіпорын ғана ұтады. Қазіргі заң бойынша кім қандай кәсіп ашса да ерікті. Бірақ, соңғы нәтиже қандай болатынын алдын ала болжай білу қажет. Яғни, бұл жерде де жоспар дұрыс құрылғаны жөн. Мысалы, он кәсіпкер тауардың бір ғана түрін шығарумен айналысты делік. Солардың бір-екеуі ғана ұтады, қалғаны банкрот болады. Өйткені, бұл тауарға деген сұраныс бәрібір азаяды, бір затты адамдар шексіз сатып ала бермейді. Осы жерде «Капитализм дағдарысы

«капитал», ақша деген сөзден тұрған сон айтпаса да белгілі. Яғни, қайткен күнде де көбірек ақша табу басты мақсат болып есептеледі. Ал ақша шығарылған өнім мен көрсетілген қызметке белгіленетін қосымша құн арқылы келетіні де баршаға мәлім. Бұл жағынан да біз өзгелерге өнеге бола алмаймыз. Тауарлар мен көрсетілетін қызмет бағасы бізде ешқандай санаға сиымсыз. Нарық заңына сәйкес бағаны ырықсыздандырамыз деп тойымсыздыққа жол ашып бердік. Әркім өз ойына келген бағаны белгілеп, білгенін істеуде. Негізгі заңдылық бойынша баға сол затқа кеткен материалдық шығындар мен еңбекке және соған

сонда дизель отынының бір литрі қалай ғана 190 теңге болмақ? Бағаның бұл жерде негізсіз белгіленгенін бесінші сынып оқушысы да шығарып бере алады. Тағы бір мысал, осыдан 5-6 жыл бұрын отын-энергетика орталығы Екібастұз қаласында журналистік іссапармен болғанбыз. Әлемге аты әйгілі екі бірдей Жылу-энергетика стансаларында болып жұмысымен таныстық. Орталықтан электр қуатының бір киловаты 1 теңгемнен шығады екен. Сол кезде дәп түбіндегі Екібастұзда — 4 қасындағы Павлодар қаласында — 6, Алматыда — 11 теңге көлемінде сатылып жатты. Сонда қалай болғаны, электр қуатын пойызбен тасып жатқаны ма? Электр жүйелері сол бұрынғы кеңестік кезеңнен қалған құрылғылар, оны ешкім жаңартып жатқан жоқ. Ең өкініштісі, орталықтың қайнаған ыстық генератор бөлімінде істейтіндердің айлығы 100 мың теңгеге жетпейді екен. Тауардың өзіндік құнын 4-11 есе өсіріп қосымша табыс тапқанмен, қарапайым жұмысшыларға келер пайда шамалы екені бірден байқалады. Міне біздегі жекеменшік кәсіпорындардың сиқы осындай. Бұл туралы Парламент депутаттары монополистер жүйені жаңартқанның орнына өздеріне қымбат көлік, жиһаз сатып алып жатыр деп дабыл қаққаны бар. Ал мұнай өнімдері мен электр қуатының қымбаттауы өте қауіпті. Одан кейін бүкіл тауарлар мен қызмет түрлері бірге қымбаттап шыға келетіні белгілі. Ол өз кезегінде қарапайым халықтың қалтасын қағады.

Күні кеше ғана Қауіпсіздік Кеңестің кеңейтілген отырысында Елбасы электр қуаттарының бағасы негізсіз көтеріліп, тұтынушыларды тұйыққа тірегені туралы айтып, сала басшыларына шүйілгені белгілі. Миллиардтаған қаржыны халыққа қайтару және бағаны бақылауға алу туралы тапсырма берді осыған жауапты лауазымдыларға. Бұл да біздің «Қазақ үні» газеті тұрақты көтеріп келе жатқан мәселенің негізсіз емес екенін көрсетеді. Осыған ұқсас сын материалдар басқа да басылымдар мен телеарналарда көрсетілгенмен, оған назар аударып жатқан билікті көрмедік. Халық атынан айтылған сыннан дер кезінде қорытынды шығарылып отырса дәп бүгінгідей жағдай қалыптаспаса еді.

Біздегі бағаны негізсіз көтеруге жол бермеуге тиісті монополияға қарсы қызмет саласы қауқарсыз екені бұрыннан белгілі. Тойымсыз кәсіпкерлердің сойылын соққандар қарапайым халықтың қамын ойламайды. Басқаларын айтпаған күннің өзінде осы саланың басшысы болған Мұрат Оспанов Атырау аймағында электр қуатының бағасын ешқандай себепсіз көтеруге рұқсат бергені үшін жауапқа тартылғанын білесіздер. Бір миллиард теңге айыппұл төлеп, қамаудан құтылды емес пе. Жалпы өзге тауарлардың қайта-қайта көтерілетін бағасын қадағалауға тиісті жергілікті билік те жайбарақат отыр. Тұрғындардың бағаға байланысты айтылған арыздарын жүре тындайтын басшылар осы күнге дейін бұл мәселені түпкілікті шешуге құлық танытқан емес. Бәлкім Елбасының кешегі ескертуінен сон сірескен сен сөгілетін шығар деген үміт бар. Оны уақыт көрсете жатар...

НАРЫҚ пен ХАЛЫҚ

БІЗДІҢ ЕЛІМІЗДЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЗАҢДЫЛЫҚТАР НЕГЕ САҚТАЛМАЙДЫ?

бейім тұрады. Бұл кең көлемде алғанда — бүгінгі жекеменшік кәсіпорындарға, дүниежүзілік деңгейде қарастырсақ — алпауыт мемлекеттерге де тән құбылыс. Өйткені, олар да өзге елдерді өзіне табындырып, үстемдік құруды көздейді. Әрине, қазір ну орманнан аулап әкелген біреудің анын тартып алып жеке жейтін тас дәуірі емес, дамыған 21-ғасырда өмір сүріп жатырмыз. Қаншама ғасырлар өтсе де осы бір теріс психология әлі де жойылған жоқ. Айтайын дегеніміз, қандай қоғам болса да оның әрбір мүшесі сол қоғамды дамытуға үлес қосып, адал еңбек етуге міндетті. Сонда ғана қоғам жалпыға жайлы ортаға айналады. Демек, бұл жерде ең басты көрсеткіш — еңбек болып отырғаны айдан анық. Бұл қағида бүгінгі біз тап болған капиталистік қоғамға да тікелей қатысты.

Өзіміз күнделікті қолданып жүрген, дамыған экономика дегеніміз де сол еңбектің жемісі. Еңбектің де еңбегі бар, оның түрлері жетерлік. Сол айтулы экономиканың өзегі — өндіріс болып табылады. Халық тұтынатын тауарлардың барлық түрі, тіпті қару-жараққа дейін өндіріске жатады, оның ішінде шикізатты өңдеу саласы да. Ал, осының бәрін өзіміз өндірмей, шетелден сатып алу қыруар шығынды талап етеді. Ең бастысы ол — өзге елдің экономикасын дамытуға жұмыс істеу деген сөз.

Отандық өндірісімізді өркендетуге бізде жағдай мен мүмкіндік жеткілікті. Ең бастысы — шикізат іздеп шетке жүгірмейміз. Жер үсті мен жер қойнауының байлығы баршылық, тек қана ұқсатпа білу қажет, таза ниет керек. Кен атаулының түр-түрі бар, бірақ оны өңдеп халыққа қажет тауарлар шығаруды дұрыс жолға қоя алмай жүргенімізді ашық мойындағанымыз жөн. Өкінішке орай, біз осы жағынан екі аяғымыздан бірдей ақсап жатырмыз. Содан да біздің еліміз шикізатқа тәуелді болып отыр. Әзірге қазба байлығымызды тек шикізат күйінде сыртқа сатып кіріс табумен шектелудеміз. Ал сол шикізаттан түрлі тауарлар жасап экспортқа шығарсақ мол байлықтың астында қалар

мақтана алмаймыз. Экономика министрі Тимур Сүлейменов өткенде елімізде адамдарымыздың орташа айлық жалақысы үстіміздегі жылдың алғашқы үш айының көрсеткіші бойынша 153 мың теңгеге көтерілді деп айды аспанға бір-ақ шығарғанын білесіздер. Бұл қып-қызыл өтірік, оған ешкім сенбейді де. Елімізде тұрақты еңбек ететін дәрігерлердің, мұғалімдердің, қатардағы мемлекеттік қызметкерлердің, тіпті ірі компанияларда істейтіндердің жалақысы 70 мыңға жетпей жатқанда ол не деген тегін жатқан батпан құйрық. Өтірік айтқанда да қисынға келтіру керек қой.

Әрине, елімізде өндіріс мүлдем жоқ деп аузымызды құрғақ шөппен сүртуге болмас. Бұл бағытта көптеген түрлі мемлекеттік бағдарламалар қабылданып жатыр. Соның бәрі халықтың тұрмысын жақсартуға бағытталған, қазынадан қоммақты қаржы бөлінуде. Ол жағынан кемшілік жоқ. Бірақ сол бағдарламалардың бір де біреуі толық орындалмағаны белгілі. Бөлінген қаржының бір бөлігі жолай тоналып, жемқорлардың жемсауында кетті, қаншама лауазымдылар сол үшін сотталды. Бағдарлама бойынша ашылған өндіріс орындарының өзі ұзаққа бармай жабылып жататын кездері жиі кездеседі. Солардың қатарынан, кезінде бүкіл елді шұлатқан Ақтау планшет, Қарағанды ұшақ жасау зауыттарын атасақ та жеткілікті. Енді біреулері дұрыс жоспарланбағандықтан бүгінгі күн талабына төтеп бере алмайды. Мысалы, Оралдағы арнайы техника шығаратын (өрт сөндіру, көше жуатын т.б. машиналар) зауыт өзінің белгіленген қуатының он-ақ пайызында жұмыс істеуде. Өйткені, бұл техникаға деген тапсырыс жоқ. Ал тапсырыс болмаса сол зауытты салуға қыруар қаржы жұмсап керегі не? Оның орнына тұтынатын басқа зат шығаратын кәсіпорын ашуға болушы еді ғой. Бұл біздің мамандарымыздың біліксіздігі мен бүгінгі нарықтық экономикадан хабарсыз екендігін көрсетеді.

болмайды» деген коммунизмнің қауға сақалды көсемі Карл Маркстың сөзін еске алмасақ болмайды. Ашығын айтсақ, Марксті ақымақ дейтіндердің өзі адасады. Өзінің «Капитал» атты көлемді еңбегінде бұл жүйенің жағдайын, кем-кетігін дәйекті дәлелдермен баяндап бергенін біз ұмыта бастадық. Ал, байыған үстіне байысам деушілерге бұл еңбектің ұнамайтыны түсінікті. Коммунизм мен социализмді қанша жерден жек көрсек те, оның кейбір заңдылықтарын есепке алғанымыз жөн. Әсіресе, жоспарлы экономика жағын естен шығаруға болмайды. Оны сол жүйеде өмір сүргендер жақсы біледі. Мысалы, бұрындар бір кәсіпорын ашу үшін оған қанша мамандар керектігін, оларға қанша баспана, қанша балабақша, мектеп керектігі алдымен есептелетін. Ең бастысы — сол кәсіпорын шығаратын өнімнің өтімдігі, сапасы мен саны бірнеше жыл бұрын жоспарланатын. Қазір ондай есеп-қисап мүлдем жоқ. Сондықтан, ашылған кәсіпорындар қабілеті қалады.

Экономикада қаржы мәселесі шешуші рөл атқаратыны белгілі. Капитализм деген ұғымның өзі

жұмсалған уақытқа байланысты белгіленуі керек. Алдымен оның өзіндік құнын анықтап алуымыз қажет. Бүгін бұл мүлдем есепке алынбайтын сияқты. Оған да мыңдаған мысалдар келтіруге болады.

Мамандар бағаның жиі көтерілуін мұнай құнының көтеріліп-түсуімен байланыстырып жүр. Соған байланысты теңеміз құнсызданып, тұрғындарымыздың сатып алу қабілеті төмендеп жатыр. Мақұл, солай делік. Енді Ресей басылымдарының бірінде жарияланған мына бір деректерге қараңыздар. Бір баррельде 159 литр мұнай бар екені белгілі. Шынында, мұнайдан жанар-жағар майлармен бірге көптеген тұтыныс тауарларын өндіруге болады. Сондықтан да оның маңызы жоғары болып тұр. Мұнайды өңдеу барысында ол тағы да 9 литрге ұлғайып, 168 литрге жетеді. Бір баррельден — 85 литр бензин, 25 литр дизель отыны, 20,7 литр авиация керосині, 9 литр мұнай газы, 8 литр кокс, 5,6 литр мазут, 4,5 литр сұйытылған газ және басқа да өнімдер шығаруға болады. Құдайға шүкір, мұнай өзімізден шығады, оның орташа бағасы — 60 доллар делік. Енді есептеп көріңіз,

АЗАТ ПЕРУАШЕВ

САЛЫҚ ОРГАНДАРЫНЫҢ ЖҰМЫСЫН СЫНҒА АЛДЫ

2019-2021 жылдарға арналған республикалық бюджетті талқылау барысында «Ақ жол» парламенттік фракциясының жетекшісі Азат Перуашев еліміздегі салық саясатын сынға алды.

Салықтар бюджеттің 98%-дан астамын құрайды, сондықтан, салық салудың ынталандырушы рөлін қолдана отырып, кәсіпкерліктің жаңа субъектілерін тарту арқылы салық салу базасын кеңейту бойынша шараларды қолға алады деп күткеніміз ойға қонымды болар еді. Алайда, шын мәнісінде, салық әкімшілігін қатаңдату және бизнеске деген қысымның күшеюі одан әрі жалғасуда деп есептейді демократтар фракциясы.

Сонымен, қосымша құн салығы бойынша түсім көлемін 34 %-ға таңғалдырарлық мұндай арттыру «экономиканы жаңғырту, әкімшіліктендіруді жетілдіру және ҚҚС бойынша қайтарым сомасын азайту» есебінен жүргізілмек. Бірақ салық төлеуші үшін ҚҚС-ты қайтару жалпыға белгіленген және нөлдік ставка бойынша салық салынатын айналымдар болған жағдайда ғана туындайды, бұл дегеніміз экспортқа жұмыс істейтін кәсіпорындар.

Демек, ҚҚС (қосымша құн салығы) бойынша қайтарымды тек экспортты қысқарту арқылы ғана азайтуға болады. Ал, бұл ұлттық экономиканың экспорттық бағдарлану саясатына қайшы келеді.

«Басқа бір ықтимал жолы – әртүрлі сылтауларды желеу етіп, қосымша құн салығының есепке алу бөлігін қайтармау, яғни, нақты қосарланған салық салу. Және бұл нұсқаның ықтималдығы әлдеқайда басым болып отыр», – деп депутат қауіптің барын білдірді.

Нақты мысал ретінде, ол

салық органдарының АЭА (арнайы экономикалық аймақ) қатысушылары сатып алған тауарлар мен қызметтерді төлеу кезінде ҚҚС-ты есепке алуды алып тастағаны жөнінде айтып өтті. Осы орайда Азат Перуашев «Ақ жол» фракциясы ағымдағы жылғы 13-маусымда осындай әрекеттердің нәтижесінде бір ғана «Астана – жаңа қала» арнайы экономикалық аймағында 18 кәсіпорын тоқырау шегіне жетіп, оларға салықшылар бұдан бұрын төленген 16 млрд. теңгеге тағы да 4 млрд. теңге қосқаны туралы Үкіметке сауал жолдаған еді. Премьер-Министрдің берген жауабында «Арнайы экономикалық аймақтардағы салық салуға байланысты заң жобасының шеңберінде мемлекеттік органдар депутаттардың АЭА қатысушыларына осындай тауарлар бойынша ҚҚС сомасын есепке жатқызуға рұқсат беру туралы ұсыныстары қарастырылуда» деп мәлімденген.

«Алайда, уәде етілген өзгертулердің орнына біз тек біржақты салық саясатының жалғасын көріп отырмыз, – деп атап өтті Перуашев. – Сол себепті таңдалған тәсілдің әсерін алдын-ала болжау және де оның өнімді экономика-

ны одан әрі ынталандыру, оның ішінде отандық тұтыну нарығын қанықтыру, сондай-ақ экспорттық кәсіпорындарға қолдау көрсету туралы Мемлекет басшысының тапсырмаларына сәйкес келуі тым қиын. Бизнес қосарланған салық салуға тап болғанда қандай қолдау, қандай инвестициялық ахуал жөнінде сөз болуы мүмкін? Мұндай жағдайда бізге кімдер, қандай инвесторлар келмек?».

Осы мәселелерді шешу үшін «Ақ жол» фракциясы салық жүйесінің тиімділігін салық органдарына жұмсалған мемлекеттік шығыстардың олар қамтамасыз еткен бюджетке төленген қосымша кірістеріне қатынасы арқылы бағалауды ұсынады. «Ақ жол» фракциясы 5-маусымда салық инспекторының жұмыс күні қазынаға 2 мың теңге немесе айына 40-45 мың теңге алып келсе, ал сол инспектордың өз жалақысы одан 2-3 есеге жоғары деп мысал келтірген болатын. «Мұндай қазынагерлерді ұстағаннан гөрі, оларды жұмыстан шығарған оңайырақ – бизнеске де жайлы, бюджетке де үнемді», – деп ескеріп өтті Азат Перуашев.

«Ақ жол» ҚДП фракциясы жұмыстарды жалғастыруда.

Үкімет нәтижелі жұмыспен қамту және бұқаралық кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасына бағытталған «Ақ жол» депутаттарының ұсыныстарын қолдады. Бұл туралы ағымдағы жылғы 26-қыркүйекте жолданған депутаттық сауалға Премьер-министрдің берген жауабынан белгілі болды

ҮКІМЕТ «АҚ ЖОЛ» ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ҰСЫНЫСТАРЫН ҚОЛДАДЫ

Естеріңізге сала кетейік, сол кезде депутат Дания Еспаева осы бағдарламаға ағымдағы жылдың сәуір айында енгізілген жаңа өзгертулерді қатаң сынға алған болатын. Онда ауылдық елді мекендерде және шағын қалаларда несие сомасы 2,5 мың АЕК-ге дейін шектеліп, бағдарламаға қатысушылар кемінде екі жұмыс орнын құру қажет деген талап қойылған еді. Алайда, Еспаева атап өткендей, ауыл тұрғындарының 5-8 мал басын немесе 10 соттық жылыжайды ұстауға шамалары әбден жетеді. Мәселен, ЖК-такси жүргізушісіне жұмыс орындарының қажеті жоқ.

Оның үстіне, үш жылдан астам тіркеу мерзімі бар жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлер бағдарламаға қатысушылардың тізімінен алынып тасталды. Оқыту курстарынан өткені туралы сертификаттың қолданылу мерзімін шектеді. Оны алған күннен бастап 24 ай ішінде ғана несие алуға болады.

Осы орайда, «Ақ жол» фракциясы Үкіметке жоғарыда аталған олқылықтарды жою жөнінде ұсыныстарымен жүгінді.

Үкіметтің (10.23.2018 ж.) жолданған депутаттық сауалға берген жауабында қазіргі кезде Бағдарламаның мәртебесін үкіметтіктен мемлекеттікке ауыстыру бойынша жұмыстар жүргізілуде деп айтылған.

«Осы жұмыстың шеңберінде бағдарламаға бірқатар өзгертулер мен толықтырулар енгізіледі, атап айтсақ:

- бағдарламаға қатысушылардың санын үш жылдан астам мемлекеттік тіркеу мерзімі бар жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлермен толықтыру;

- микронесиелендіруге ие болатындардың жұмыс орнын құруы бойынша талаптарды төмендету;

- зәкірлік кооперативті дамыту үшін ауылдық жерлерде микрокредиттің максималды мөлшерін – 5 мың АЕК-ден 8 мың АЕК-ке дейін ұлғайту», – деп хабарланған Б. Сағынтаев қол қойған хатта.

Бұдан басқа, «Бастау Бизнес» жобасы бойынша оқуды аяқтағандар үшін сертификаттың жарамдылық мерзімін шектеу белгіленбеген және олар микронесиелендірудің басымы құқығына ие екендігі бұл жауаптан белгілі болды.

«Ақ жол» депутаттары кәсіпкерлердің бастамаларына жедел түрде үн қатып, қолдау көрсеткені үшін Үкіметке өз алғысын білдіреді және бұл толықтырулар – нәтижелі жұмыспен қамту және бұқаралық кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасын іске асыруда тиімді қадам болады деп есептейді. «Ақ жол» ҚДП және оның парламенттік фракциясы отандық бизнестің мүддесін қорғау бойынша жұмыстарды жалғастыруда.

ҚАЗАҚТЫҢ АСЫЛ ТҰҚЫМДЫ ІРІ ҚАРАСЫ СУБСИДИЯДАН НЕГЕ ҚАЛЫС ҚАЛАДЫ?

Үкімет қазақтың «Әуликөл» асыл тұқымды ірі қарасын субсидиядан неге қалыс қалдырды? – бұл жөнінде бүгін Мәжілістің пленарлық отырысында «Ақ жол» парламенттік фракциясының депутаты Ерлан Барлыбаев ҚР Премьер-министрінің орынбасары, Ауыл шаруашылығы министрі Өмірзақ Шөкеевтің атына депутаттық сауал жолдады.

«Осы жылы Үкімет асыл тұқымды малдың өнімділігін арттыру үшін субсидияның жаңа ережелерін бекітті. Алайда, ереже отандық ірі кара малдың етті тұқымдарының санын ұлғайтуды ынталандыру шаралары қарастырылмаған. Яғни, импорттық аналық мал басын субсидиялауды сақтап қалып, ал отандық асыл тұқымды таналарды сатып алу мемлекеттік қолдаудан тыс қалып отыр», – деп мәлімдеді Барлыбаев.

Депутаттың айтуынша, елімізге кез-келген тұқымның аналық мал басын әкеліп, ол үшін субсидия алуға болады. Дегенмен, Әуликөл тұқымы Қазақстаннан басқа жерде жоқ,

қазақстандық брендке айнала алатын отандық селекцияның алғашқы және әзірге жалғыз жетістігі болып отыр.

Қазақстанда ет өндірісі, ауыл шаруашылығының ең негізгі және басым саласының бірі болып табылады. Елбасы 2014 жылғы Жолдауында елімізді аса ірі аймақтық ет экспорттері ету жөнінде міндет қойған.

«Бірақ, мемлекет импортты субсидиялауға және шетелдік ірі қараны бағып қағуға әжептеуір қаражат бөліп, ал қазақтың «Әуликөл» асыл тұқымын назардан тыс қалдырып отыр», – деп атап өтті халық қалаулысы.

Айта кеткен жөн, бұл тұқымның ең басты ерекшелігі – ол біздің қатаң климатқа бейімділігі және етінің жоғары сапасы. Төлдеу қабілеті өте жоғары, орташа көрсеткіші 80-85 пайыз, жақсы күтім көрсе 97-100 пайызға жетеді.

Осылайша, «Ақ жол» демократиялық партиясының фракциясы отандық селекция жетістігін сақтап қалу үшін Үкіметтен тиісті мемлекеттік

қолдау шараларын қарастыруды сұрады.

«Ақ жол» партиясының баспасөз қызметі

ПАРА БЕРГЕН КІМ?..

немесе «ПАРА АЛДЫ» ДЕГЕН АЙЫПТАУ ШЫНДЫҚҚА ЖАНАСА МА?

Осыдан тура сегіз ай бұрын бұрынғы Астана қалалық Әділет департаменті басшысының орынбасары Рауан Рамазанов пен аталмыш мемлекеттік органның басқарма бастығы Еркін Дәулетбаев «22 миллион пара алып жатқан жерінде ұсталды» деген ақпарат тараған еді. Осы ақпарат шындыққа жанаса ма? Шынымен олар пара алып жатқан жерлерінде ұсталды ма? Параны берген кім? Ол кімнің ақшасы? «Пара берді» деген «Астана Қалалық Жарық» мекемесінің басшылары Рамазановпен де, Дәулетбаевпен де жеке таныстықтары болмаған. Тіпті, өмірде көрмеген, кездеспеген, тілдеспеген бейтаныс жандар және олар ешкімге ақша бермегендерін ашық мәлімдеп отыр.

Жалпы, әу бастан «Астана қалалық жарық» серіктестігінің басшылары Астана қалалық Әділет департаментінің жауапты қызметкерлерін арандатпакшы болғаны бірден байқалады. Оған көз жеткізу онша қиындық тудырмайды. Себебі, олардың іс-әрекеттеріне зер сала қарасаңыз, осындай жымсықшылықты бірден байқайсыз. Енді осы ойымызды дәлелдеп көрейік. Егер арандату болмаса, «Астана қалалық жарық» мекемесінің басшылары мемлекеттік мекеме бола тұра, неге мәселелерін шешкізу үшін ақша ұсынбақшы болады? Олар ондай ақшаны қайдан алады және қалай береді? Қисын қайда? Яғни, білдірмей әдейі қақпан құрған. Олай дейтініміз, пара беруші ретінде қарастырылып отырған «Астана қалалық жарық» серіктестігінің директорының кеңесшісі Аманжол Тәжіғалиев о бастан өз ойын қандай жолмен болсын жүзеге асыруды мақсат тұтқаны және Астана қалалық Әділет департаментінің қызметкерлерін арандату жолын ұзақ іздегені және қитұрқы іс-әрекеттерге барғаны анық аңғарылады. Департамент қызметкерлері оның ұсыныс-тілегін қайта-қайта қайтарып тастаса да, ол өз ойын жүзеге асыру үшін қайта-қайта келе берген. Егер ақша бере алмайтындарын өздері білсе, соқыр тиын бермесе, ондай ойлары да болмаса, бұнын арандату үшін әдейі жасалғаны анық қой. Шынымен де олар Рауан Рамазановқа да, Еркін Дәулетбаевқа да көк тиын бермеген. Ал пара ретінде ұсынылған ақша Астана қалалық сыбайлас жемқорлыққа қарсы департаментінің жеке есебінен алынған ақша екен. Оның жүз мыңы (100 000) ғана шын ақша да, қалған жиырма бір миллион тоғыз жүз мыңы (21 900 000) жалған ақша. Міне осы ақшаны Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің Астана қалалық

департаментінің қызметкерлері «Астана қалалық жарық» серіктестігінің шофері Әнуар Рамазановқа (Рауан Рамазановпен фамилиялас) берген. Ал Тәжіғалиев «параны» бергісі келмей, әдейі әлденені сылтауратып, шетел асып кетіпті. Мүмкін ар-ұзданы ояңған шығар, әлде арандату жасаудың харам іс екені есіне түсті ме екен?! Ал Әнуар Рамазанов соның алдында ғана аталмыш мекемеге автобус жүргізушісі болып (жүргізуші куәлігінде ондай категория болмаса да) орналасып (яғни заңсыз, ендеше ол Заң бойынша «Астана қалалық жарық» серіктестігінің қызметкері болып саналмайды), Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі қызметкерлерінің тапсырмасын орындаған соң қайтадан жұмыстан шығып кеткен. Бұл жайт та күдік тудырмай қоймайды. Мұқият тексеруді талап етеді.

Бір таңғаларлығы — «параны» (жүз мың (100 000) теңге мен жиырма бір миллион тоғыз жүз мың (21 900 000) жалған ақшаны) «Астана қалалық жарық» мекемесінің көлік жүргізушісі Әнуар Рамазановқа басшылары емес, Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы агенттігінің Астана қалалық департаментінің қызметкерлері берген. Ендеше бұны пара деп қалай айтуға болады? Бұл таза арандату емес пе?! Заң бойынша, бұл пара болып саналмайды. Тіпті заңға қайшы іс-әрекет. Осы жерде бір ескерте кететін жайт, көлік жүргізуші Әнуар Рамазанов Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігімен бірлесе отырып, дәл осындай жиырма іске арандату әрекеттерін жасағаны анықталып отыр.

Міне, өздеріңіз де байқап отырған шығарсыздар, бұл жерде шын мәнінде пара беру, пара алу оқиғалары атымен жоқ, көпекөрінеу арандату, қылмысқа итермелеу ғана бар.

Пара дегенді кім қалай түсінеді? Біреу ақша берсе... екіншісі соны алса... міне бұл пара болып есептеледі... Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы агенттіктің қызметкерлері соны да білмей ме?! «Пара алып жатқан жерінде ұсталды» деп жарияға жар салғандары қалай? Ал шындығында жаңағы агенттіктің ақшасын Рауан Рамазанов пен Еркін Дәулетбаев алмаған да, тіпті ол ақшаны көрмеген де... Агенттіктің «параға» берген ақшасы (алпыс мың теңге, қалғаны жалған ақша) аталмыш қызметтің тапсырмасы бойынша әрекет еткен Г. Манапованың сумкасында болған, оның қырық мың теңгесі Манапованың өз ақшасы екен, сонда бар-жоғы жүз мың теңге, ол оны Рамазанов пен Дәулетбаевтың алмайтынын (өз сөзі) біліп, оларға ұсынбаған, яғни бермеген... Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі Манаповаға ақшаны өздері береді және Рамазанов пен Дәулетбаевтың алмайтынын білген соң, қайтадан сол Манаповадан өздері алады. Сонда Астана қаласы Әділет департаментінің қызметкерлері өздерінен-өздері пара алмақшы болған ба?.. Бұлай пара алу оқиғасын қолдан жасаудың кімге қажеті болды екен?

Тіпті, Р. Рамазанов пен Е. Дәулетбаев Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы агенттіктің өздері тықпалаған ақшаны алған күннің өзінде ол шынымен пара болып есептеле ме?! Заң тұрғысынан да, адамгершілік тұрғысынан да бұл ешқашан пара болып саналмайды. Яғни, шын мәніндегі пара алу фактісі тіркелмегені айдай ақиқат. Заң қызметкерлерінің осындай заңсыздықтарға барғаны қынжылтады. Сонда «пара алушылар» кімнен пара алған болып шығады өзі? Біздіңше, бұл пара емес, пәле-жала, таза арандату.

Р. Рамазанов пен Е. Дәулетбаев

алды деп айыптап отырған 22 миллион теңге қайда? Ол кімнің ақшасы? Ол өзі шынымен бар ақша ма, жоқ әлде, ойдағы немесе қырдағы ақша ма? Алдымен қарапайым осы сұраққа жауап іздейікші. 22 миллион деп ауыз толтырып айтқанмен, ол атымен жоқ ақша ғой. Жоқ ақшаны қалай параға беруге болады? Міне, түсінген адамға, «Астана қалалық жарық» мекемесі басшыларының пара бермек ойлары да болмаған, тек арандату әрекеттерін жасағаны осыдан-ақ беп-белгілі емес пе?! Ал Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі өз бухгалтериясынан суырып алып берген алпыс мың теңге мен агенттіктің тапсырмасын орындаған Г. Манапованың қырық мың теңгесі және 21 900 000 жалған ақша параға жатпайтыны есі дұрыс адамға белгілі шығар.

Әрине, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресу керек! Бірақ бұлай қолдан қылмыскер жасаудың, өздері арандатып, өздері ұстаудың не үшін қажет болғанын түсіну қиын. Сыбайлас жемқорлықпен адам құқын таптамай-ақ, заңды белден баспай-ақ, адам тағдырын ойыншыққа айналдырмай-ақ күресуге болады ғой. Бұл жерде қай жағынан алсаңыз да, жүз пайыз арандату іс-әрекеттері орын алған... Ерте ме, кеш пе, түбі шындық салтанат құрады, әділеттілік орнайды деп сенеміз.

Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің Астана қаласы бойынша департаментінің тергеушілері осындай мәселелерді көпекөрінеу көрмегенсіп, білмегенсіп отыр. «Жаптым — жала, жақтым — күйе» демекші, тергеу амалдары тек біржақты ғана жүргізіліп, дұрыс әрі толық іске асырылған жоқ. Қалай десек те, бұнда бір құпия-сырдың бары айдай анық... Сондықтан, Құқық қорғау органдарының басшыла-

рынан, лауазымды тұлғалардан, шын мәнінде кімнің жазықсыз, кімнің жазықты екенін нақты анықтап, істің тоқтатылуына ықпал етуін талап етеміз. Бұл істі толық зерттесе, тергеу амалдары жан-жақты жүргізілсе, арандатудың не үшін жасалғаны анықталып, істің мүлде басқаша сипат алары анық. Сондықтан, бұл істің анықтанығы толық ашылуы үшін ең алдымен Рауан Рамазанов пен Еркін Дәулетбаевқа қастандық істеген, арандату әрекеттерін жасаған адамдарды ұстап, осы іс бойынша қылмыстық іс қозғап, кінәлілерді қылмыстық жауапкершілікке тарту керек. Себебі, Заң бойынша, қылмысқа итермелеу де, арандату да үлкен қылмыс. Басқа емес, Мемлекеттік қызмет істері және жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің қызметкерлерінің өздері де арандатуға жол беріп, адам құқығын аяққа таптап, шикі күйіндегі шалажансар істі аяқтап, сотқа тапсырып жатыр. Астана қалалық Прокуратурасы да біз тізбелеп отырған мәселелерге аса көңіл аудармай отырған сынайлы. Тек қана қыркүйек айының өзінде Құқық қорғау органдарының басшыларына осы жай-жапсарларға байланысты отыздан аса арызшағым жазылған екен. Оның бірде біреуінен нақты жауап келмеген. Құқық қорғау органдарының адам тағдырына осыншалықты жауапсыз қарайтыны алаңдатады.

Сондықтан, Бас Прокурордан, Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің және Жоғарғы соттың төрағаларынан, біз сөз етіп отырған факторларға байланысты тергеу амалдарын қайта жүргізіп, Р. Рамазанов пен Е. Дәулетбаевтың тез арада босатылуын талап етеміз.

Нұрлан ШОҚАЕВ,
журналист

■ ӘЛІПБИ

ЖАҢА ЕМЛЕГЕ КӨШУДІҢ МӘНІ САРАЛАНДЫ

Қазақстан Жазушылар одағының мәжіліс залында «Жаңа қазақ әліпбиін енгізудің алғышарттары және емле ережелерін талқылау» тақырыбында әртүрлі әлеуметтік топ өкілдерінің арасында ақпараттық-насихаттау шарасы өткізілді.

Іс-шараны ұйымдастырушы ҚР Мәдениет және спорт министрлігінің Тіл саясаты комитеті мен Ш. Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы.

Шараның мақсаты — ҚР Президенті

Н. Ә. Назарбаевтың 19-ақпандағы №637 жарлығында бекітілген латын графикасындағы қазақ тілі әліпбиіне көшу кезеңдерінде жүргізіліп жатқан жұмыстармен таныстыру және әліпбиге қатысты көпшілік көкейінде жүрген мәселелер бойынша ақпарат беру. Сонымен қатар жаңа әліпби негізінде әзірленген емле ережелерінің мазмұны мен құрылымын түсіндіру, емледегі басты жаңалықтармен бөлісіп, көпшілік қауым арасында ғылыми-танымдық көзқарас қалыптастыру. Соның нәтижесінде, халықтың әліпби реформасын оң қабылдауын қамтамасыз етіп,

көпшілікпен ғылыми-практикалық байланыс орнату. Ғылыми сараптамадан өткізілген емле ережелерінің жобасы 2018 жылғы 27-қыркүйекте Қазақ тілі әліпбиін латын графикасына көшіру жөніндегі ұлттық комиссия қарауына ұсынылды. Ұсынылған жоба мазмұны талқылау түрінде өткізілетін осы шара барысында көпшілікке ғылыми тұрғыдан түсіндіріліп, емле мәселелері бойынша ұсыныс-пікірлер тыңдалды. Сондай-ақ, ақпараттық-насихаттық шарада орфографиялық, терминологиялық және әдістемелік жұмыс топтарының мүшелері мен тілші ғалымдар

жаңа әліпбиге көшудің мәні мен емледегі өзекті мәселелер жөнінде баяндама жасап, ереженің негізгі қағидаттарымен және басты жаңалықтарымен таныстырды. Қатысушылардан емле ережелеріне қатысты сауалнама алынып, емлені жетілдіруге арналған деректер мен ұсыныстар жинақталды.

Іс-шараға зиялы қауым өкілдері, білім беру мекемелерінің қызметкерлері, мемлекеттік қызметшілер мен тілтанушы ғалымдар және БАҚ өкілдері шақырылды.

qazaquni.kz

Өткенде бір жиында Шымкент қаласындағы «Торлан» мешітінің бас имамы Ғалымжан Мамырбекұлы Назаровтың уағызын тыңдаудың сәті түсіп қалды. Имам сонда не деді? «...Біз кезінде жолынан қол тигізбейтін асау халық едік, бүгін жуас, момын халыққа айналдық... Көп нәрседе кезегеміз кейін тартып тұратыны бар. Ол дұрыс емес. Ол, әсіресе, халықтың мүддесі сөз болған, талқыға, таразыға түскен жерде дұрыс емес. Соның ішінде әр отырыстың өзінің мақсаты болады. Мысалы, біз бүгін еске алып, дұға оқық деп бәріміз жиналып отырған марқұм Есболат Әбуұлы атамыздың артында қалған жақсы сөзі мен жақсы ісін айтып отырайық. Ал, ол кісінің артына қалдырған жақсы сөзі де, игі ісі де көп екенін бәріміз жақсы білеміз. Жалпы, қай отырыста болсын, білгенімізбен бөлісіп, білмегенімізді сұрап, белсенді болғанымыз абзал.

болады».

Сөзге тоқтайтын текті ұлттың ұрпағымыз ғой бәріміз де. Әлгі кісілер де осыдан кейін қарсы болған жоқ. Біздің досымыз да абыроймен атқарды жұмысын. Тек 5 жыл түгелдей істей алмады, анасы ауырып, соның жағдайы болсын деп, ауылына ертерек қайтып оралды.

Мен өз басым, жаңағыдай тұрғыдан келгенде, осы ротацияны дұрыс үрдіс деп бағалаймын. Тіпті, мен, кейде Дулаттың ұлдары

оқиганы айтып келді. Қажылықта жүрген жерде аяқасты болып жатқан нанды досым көтеріп алып, биіктеу жерге қойыпты. Оны сол жігіттің өзінің тобындағы жасы үлкен бір кейуана көріпті. Содан оған: «Мені мына мешіттің имамына алып бар!» деп өтініш жасапты. Досым ол кісінің не айтпақ ойын біліп тұрса да: «Апай, не үшін барғыңыз келді?» демей ме? «Мен мына нанды аяққа басып жүргендерін айтамын!» «Ой, апай қойыңыз, керегі жоқ!..

ғатымен, дінге қарсы келмейтін әдет-ғұрыптың өз орны бар емес пе? Біздің осы салт-дәстүрімізде сол шарифаттың көп адам біле бермейтін терең иірімдері жатыр. Егер біз нанды құрметтемесек, жасы үлкен жандарды құрметтемесек, олардың сөзін бөлетін болсақ, марқұмның артынан құран оқымасак, әруақты сыйламайтын болсақ, онда біздің тірі болып жүргенімізден не пайда деген сұрақ туады ғой...

Құрметті жақсылар, біз не істейміз, жастарымыз соны қай талайтын болады. Жаман үлгі көрсетіп алмас үшін біз ең алдымен осындай жиында әр әңгіменің басын бір шалмай, жақсы уағыз, тәлімді-тәрбиелі сөз айтып отыруымыз керек.

...Қартайған бір кісінің баласы мен келіні оған бөлек тамақ беріп, дастархан басына өздерімен бірге отырғызбайтындығы жайлы тәмсіл, тіпті, интернетте ролик те жүр ғой. Мүмкін, ол қария ауру шығар, өзі уақтылы шомылып, жуына алмайтын шығар, үстінен жаман иіс шығатын шығар... Олардың сол әдетін көріп жүрген кішкентай баласы әкесіне: бір күні «мен де кейін өскенде сіздерге өстіп бөлек тамақ беретін боламын» депті. Ол бала «атаны осылай күту керек екен ғой, құрметтеу деген осындай болатын шығар» деген ой түйген, сосын барып айтып отыр, солай емес пе? Көрген-баққаны сол болса, сондай ой түймей қайтеді? Сонда барып ана жігіттің санасында сілкініс туып, не істеп жүргенінің байыбына барыпты...

Біздің мешітке де кейде намазға кешігіп қалатын жігіттер бар. Кешігу себебін сұрағанда бір-екеуінен: «әкемді жуындырып едім» деген жауап естігенмін. Ал, бұндай азаматтар кәзір мыңнан, миллионнан біреу шығар... Адам баласы Алладан ұрпақты не үшін тілейді? «Мен де ертең қартайамын, сол кезде мен қайтадан балаға айналамын, өзіме-өзім қарай алмайтын халге жетемін, сол кезде мен кішкентай кезінде өзіме қалай қарасам, енді балама маған сондай қарайтын болады» деген үмітпен тілемей ме? Біз соны ескеріп үлкендерімізге «қартайған шағыңызда Құдай сізге қайрат-қуат берсін!» деп тілек айтатын болдық...

Біздің салт-дәстүрімізді жоққа шығарғысы келетін салафиттерге қарсы күреске бәріміз де атсалысуымыз керек. Мысалы, менің өзім жақында сол мәселеге арналған бір форумға қатысқан бір азаматтың «әр намазда біз Имам Ағзам мазхабынанбыз» деп айтып отырайық» деген сөзін қойып кітапшама жазып қойдым. Тек жазып қоя салмай, айтып та жүрмін: «Біз Имам ағзам мазхабынанбыз, қолды құлаққа дейін көтереміз, кіндіктің астынан байлаймыз, екі аяғымыздың арасын төрт елідей ғана ашық ұстаймыз». Маған біраз жігіттер: «Дәл осылай етіп ескеруді тек сіздердің мешіттен ғана естиміз» деді. Сіздер де осы сөзді жүрген жерлеріңізде айта беріңіздер, айта беріңіздер.

Өмірзақ АҚЖІПТ

МЕККЕДЕГІ «ӘЛ-ХАРАМ» МЕШІТІНІҢ ИМАМЫ НЕГЕ ЖЫЛАДЫ?

Мен өз басым білгенімді басқа ауыл-аймақтарға жол түсіп барып қалғанда да үнемі айтып жүремін. Өткенде бір ауылдың – қай ауыл екенін нақтылап жатпай-ақ қояйын - ақсақалдары маған осындай бір басқосудан соң: «Біз имамымызды уағыз айтып отырсаңызшы деп, уағыз айтқыза алмаймыз, айналайын, сені тоқтата алмай отырмыз ғой» дегені бар...

Ақсақалдар демекші, бізде мешітке келетін ақсақалдар аз. Ең жасы үлкендерінің өзі сол жетпіске жете қоймағандар. Жұма намазға келеді, сонымен болды. Сол кісілерді қайтсек мешітке көбірек тартамыз, қайтсек олар қоғамның ісіне белсенділеу араласатын болады, соның амалдарын қарастырып жатырмыз. Мысалы, ол кісілер көпшіліктің алдында дәмді де мәнді етіп бата беретін болса дейміз, соны үйренуге жұмылдырсақ дейміз.

Мешітіміздің жана ғимаратын соғып жатырмыз, мүмкіндіктеріңіз болғанынша атсалысыңыздар. Кеше, атасына рахмет, өзі зорға жүрген бір ақсақал дорбаға салып жеті кірпіш алып келіпті. «Шырағым, шамам келгені осы болып тұр» дейді. Қалай жүрегің елжіремейді... Бір көкеміз арматура сүйретіп әкеліпті. Пайғамбарымыздың (с.э.с.) «кім мешіт салуға жәрдемдеседі, соған пейіштен орын бұйырады» деген хадисі бар. Біз кәзір мешітті демеушілердің көмегімен салу деген тәжірибеден бас тартып отырмыз... Себебі, олардың қол созуын созып алып, кейін «мен мешіт соққанмын» деп шаршатып жіберетін әдеттері бар. Оның орнына көпшіліктің көмегімен, асарлатып салып жатқан жайымыз бар. Ертең «демеушілеріңіз – кім?» деп сұраса, «демеушіміз – халық!» деп жауап береміз.

Өздеріңіз білесіздер, бізді 5 жыл сайын ауыстырып отырады. Әрине, міндетті түрде емес, бірақ, бес жылдан соң басқа жаққа барасыз десе, сізде ешқандай қарсы сұрақ тұмауы тиіс... Сондықтан, әліміздің келгенінше әрекет жасап жатқанымыз ғой.

Ротация демекші, бірде осындай іс-шараға араласып қалғанымыз бар. Бір мешіттің имамы ауысатын болды. Ол жерге облыстық басшыларымыз біздің жақтың жігітін барсын деген шешім қабылдапты. Барсақ, әлгі ауылдың ақсақалдары «немене, өз арамьыздан имам болуға жарайтын ешкім табылмағаны ма, бізге өз «еліміздің» адамының имам болғаны керек» деееееп отыр... «Бұл мәселеде де тәртіп, жосық деген болады, соны құрметтеген,

соған бағынған жөн» деген сөзге тоқтайтын емес. «Мен кіріп сөйлесейін» деп өтініш жасадым.

«Қадірлі ағалар!» дедім. «Өзбекстанның Әндіжан облысындағы бір медреседе дәм-тұз тартып Қазақстаннан барған бірнеше жас жігіт оқыпты. Бітірер кезде әлгі оқу орнының жетекшісі оларды бөлек шақырып алып, былай деп батасын берген екен: «Осы дін жолына түскенде, менің қазақ ұстазым болды. Ол кісіге мен берген білімі мен үйреткен тәлім-тәрбиесі үшін өмір бойы қарыздармын. Біз үшін алдымызға келген шәкірттің бәрі бірдей десек те, мен әуелі Алла-Тағаланың ризашылығы үшін, сосын ұстазымының құрметі үшін сіздерге ықыласымды бөлекше төгуге, жиған-тергенімді сіздерге басқаларға қарағанда мейлінше молырақ беруге тырыстым. Мойнымдағы қарызымды осылайша сәл де болса өтегендей болдым» деген екен.

Біздің жақтың жігіті сіздің өңірге келіп қалған екен, ол да бес жыл бойы осы елдің жеткіншектеріне бойындағы бар нәрі мен сөлін сығып беруге тырысатын болады. Оның үстіне ол өте білімді жігіт. Сіздердің ертең оған риза болатындарыңызға мен сенімдімін. Одан білім алған жастардың ішінен Нұр-Мүбәрақта болсын, шетелдерде болсын, діни оқуға берілетін, ұлтымыздың руханы тазалайтын, бірлігін, ынтымағын нығайту жолында қызмет істеп, соған ғұмырын арнайтын небір талантты, дарынды балалалар өсіп шығуы әбден мүмкін. Әне, солар да өз кезегінде «біздің пәленше деген ұстазымыз болып еді» ризашылықпен есіне алып жүретін болады. Олар да өз кезегінде біздің елге де келіп имам болулары әбден мүмкін ғой. Сонда олардың біздің жақтың жастарына деген ықылас-мейірімі де басқаша

өмірлік сыңарын Дулаттан емес, басқа елдерден іздесе, Арғынның жігіттері Арғыннан алмауға, Адайдың жігіттері Адайдан алмауға тырысса, неғұрлым алыс жақтан тандаса соғұрлым дұрыс болар еді деп ойлаймын...

Мен Алматыдағы Ислам институтында оқып жүргенімде өзіммен түйдей құрдас араб азаматымен бір бөлмеде жаттым. «Мен дәм-тұз тартып, Алматыда контрактпен 5 жыл жұмыс істедім. Оның мерзімі аяқталып келеді. Мысыр елі енді мені қай қиырға, қай елге жіберетіні маған беймәлім. Бірақ, мен еліме бір нәрсені – мен Қазақстанға ислам дінін үйретуге келгенмін бе, жоқ әлде үйренуге келгенмін бе, соны түсіне алмай қайтып бара жатырмын... Пайғамбарымыз Мұхаммедтің (с.э.с.) мен білетін көп сүннетін сіздің халқыңыз орындайды екен – тамақты, шайды бірге отырып ішеді екен, жалғыз ішпейді екен, үйіне келген адаммен бөліспей тамақ ішпейді екен. Ақтөбеге қонаққа барып қалғаныма, үйдің иесі әйеліне «пышақты әперші» деп еді, әйелі пышақты күйеуіне сабы жағын ұстатты. Біз қайтар кезде сол әйел қонақтардың аяқ киімін алдарына әперіп, қойып жатты... Мен кейін қонақтан қайтқанымда ақтөбелік досымнан «әлгі әйел қай медреседе оқыған, пайғамбар сүннетін қайдан біледі?» деп сұрадым. Досым күлді: «Ол әйел ешқандай медреседе оқымаған, істегені – біздің салт-дәстүріміз!»

Бұның бәрі пайғамбарымыздың (с.э.с.) сүннеттері ғой. Олар бізде ұмытылды кәзір...»

Біз кейде Мекке-Мәдинаға қажылыққа аудармашының міндетін атқару үшін барамыз. Сондай міндетпен барған бір досым өз басынан өткен бір қызық

Біз бөтен елде жүрміз. Әр елдің салты басқа дегендей...» демей ме? Апайдың өзі көп жыл басшылық қызметте істеген екен, балаларының да дәрежесі жоғары болса керек, айтқанын істетіп үйреніп қалған адамның әдетімен алып бармасына қоймапты. Сонымен «Әл-Харам» мешітінің имамына алып барады. Ол кісі екінші қабатта отырады ғой. Имамға кіреді. Кірген бойда: «Біз Меккенің халқын аспанға көтеріп жүрміз. Бұл жерде нанды аяққа басып кете береді екен, бұл қалай?!» демей ме? Біздің жігіт имамның қайтарған жауабына таң қалғанын айтады. «Имам алдымен ...жылап қоя берді. Сосын қай жақтан келгенімізді сұрап алды да: «Апа, – деді. – Нанды құрметтеу біздің де ата-бабаларымызда болған. Ал, кәзір нанды басып жүре беретін жағдайға жеттік. Сіздерде ондай салт сақталған болса, Қазақстанның халқына сәлем айтыңыз – сол дәстүрінен айнымасын! Қазақ халқына Алла-Тағаланың нұры жаусын!»

Бұл не деген сөз? Бұл – Алла-Тағала бізге «салт-дәстүрлеріңізге берік, мықты болыңыздар, оны қастерлеп-қадірлеңіздер, сақтаңыздар!» деп, ишара етіп жатыр деген сөз. Шарифат-шари-

P.S.

Құрметті имамның сөзіне біздің қосып-аларымыз жоқ. Бәрін қаз-қалпында жеткізуге тырыстық. Себебі, діни тұрғыдан ғана, жеке адами тәжірибелік тұрғыдан да ол кісінің сөзі жөн деген пікірдеміз. Әсіресе, имамдардың жиындарда елді аузына қаратып отырарлықтай белсенділігі жетісе бермейді. Белсенділігі жетісе білім жетіспей жатады.

Ендеше, «ерден ердің несі артық – ептестірген сөзі артық» деп Бөлтірік шешен айтқандай, Ғалымжан бауырымыздай білімдар да белсенді имамдардың бар екеніне шүкіршілік дейік, олардың қатары күн санап көбейе берсін деп тілейік. «Бір ұлт – бір тіл – бір дін (бір мазхаб)!» деген ұранды ұстанбасақ, ат төбеліндей қазақты «алауыз етеріміз, алауыз етіп, аузындағысынан айыра-рымыз» сөзсіз ғой!

соғысының ардагері, Қазақстанның еңбегі сіңген мұғалімі, республикаға танымал қайраткер ұстаз. Сондай-ақ, ол кісі Халық ағарту ісінің үздігі, «Еңбек Қызыл Ту», «Қызыл жұлдыз» ордендерінің иегері, мұғалімдер съездерінің делегаты сайланған өнегелі істерін дәлелдейтін құжаттары мұражайларда сақтаулы тұр.

Жас ұрпақтың бойына білім нәрін сеуіп қана қоймай, көптеген жерде мектеп салғызып, елдің сауаттылығын ашу жолында орасан зор еңбек сіңірген тұлға. Атап айтқанда, 1940 жылы қазіргі Ордабасы ауданында халықты жұмылдырып, мектеп ашып, оған Абай есімін бергізді. Сондай-ақ, өзі іргетасын қалаған осынау білім ордасының атын Мәскеуге танытты. Абай мектебінің абырой даңқын асқақтатып, Бүкілодақтық Халық Шаруашылығы Жетістік Көрмесінің күміс медалын жеңіп алуы да еселі еңбектің жемісі болса керек-ті.

типтік ғимаратының салынуына мұрындық болдым.

— Білуімізше әкеніздің атында мектеп бар екен... Осы білім ордасы туралы тілге тиек етсеңіз...

— Әкем ұстаздық етіп жүріп бірнеше газеттерде тілшілік қызметті қоса атқарып, ептеп өлең де жазатын. Өзінің өмірлік тәжірибесін баспасөзде бөлісіп отыратын. Мына бір шумағында:

Келешектің жауап қатсаң бағынан,
Келер ұрпақ, қасыңнан мен табылам.
Бататұғын күнің барын білсең де,
Алға қарай жетелейді бір сәуле... — дегені жадымда жатталып қалыпты.

1989 жылы Бөржар әкімшілігіне қарасты Ынтымақ ауылындағы жаңадан ашылған мектепке әкеміз Сұлтан Ысқақтың есімі берілді. 1992 жылы әкейдің 80 жылдығы тойланып, халықаралық ақындар айтысы өткізіліп, осы алтын ұя алдына ескерткіші

жолға бастамайтындығын да қаперге алғанымыз жөн. Мәселен, өзім 30 жыл бойы мектепті басқарып, арыз-шағыммен бірде бір рет бетпе-бет келген кезім жоқ. Мүмкіндігінше, ата-анаман де оқушымен де дұрыс тіл табысуға тырысатынбыз.

Дегенмен, бүгінгідей бейбітшілік заманда мұғалімдерге мемлекет тарапынан көп қолдау жасалып жатқанын да айтып өткеніміз жөн. Мәселен, «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауында: «Келесі жылы «Педагог мәртебесі туралы» заңды әзірлеп, қабылдау қажет деп санаймын. Бұл құжат мұғалімдер мен мектепке дейінгі мекемелер қызметкерлері үшін барлық игілікті қарастырып, жүктемені азайтуға, жөнсіз тексерістер мен міндеттен тыс функциялардан аршалауға тиіс» деп атап көрсетуі әрбір мұғалімге үлкен күш-қуат бергені анық. Біз мұны зор ықыласпен қарсы алдық. Шынында ұстазға қанша құрмет көрсетілсе де артықтық етпейді. Сондықтан да, педагогтардың абыройын асқақтатар арнайы заң қабылдау ауадай қажет дүние деп ойлаймын. Бұл өз кезегінде мұғалімдер үшін үлкен қамқорлық болып табылады.

— Білім саласында сізді қандай мәселе алаңдатады?

— Менің алаңдайтыным бүгінгі өскелең ұрпақтың бойынан ержүректілік батылдық секілді қасиеттердің азайып бара жатқандығы. Мұның да өзіндік себебі бар. Қазіргі таңда көріп біліп жүргеніміздей, мектептерде ер мұғалім саусақпен санарлық. Тіпті, мектеп басшыларының басым бөлігі әйел азаматтар десек қателеспейміз. Білім және ғылым министрлігі осы жағына көп көңіл аударса екен. Ер азаматтардың мектепке тартылуына жағдай жасалса, бұл мәселе де өз шешімін табады деген ойдамын.

— Ұлағатты ұстаздықты ұрпақтар сабақтастығына жалғаған еліміздегі өнегелі әулеттің бірі екендеріңіз белгілі. Осы тұста өзіңіздің ізіңізді жалғаған жиырмашақты ұл-қыздарыңыз бен немерелеріңіз туралы кеңірек әңгіме қозғасаңыз екен...

— Бәрімізде парыз бен борышқа адалдық — негізгі адам ретіндегі міндетіміз. Мұғалімдік мамандыққа таңдау жасаған ұрпақтарыма ризамын. Мәселен, үлкен ұлым Әкім Ысқақ физика пәнінің мұғалімі боп он жыл еңбек етіп, Ордабасы аудандық білім бөлімін төрт жыл басқарып, баламалы түрде Парламент Мәжілісінің депутаты болып сайланды. Қазақ тілінде жазылған тұңғыш заңның авторы атанды. Әйтсе де, шығармашылығы арқылы талай шәкірт тәрбиелеп келеді. Оның «Жүректегі жазулар», «Адам іздеп жүрмін» атты кітаптары кей мектептерде «Өзін-өз тану» пәнінің оқулығы ретінде оқытылып келеді. Әкім үйіндегі келін Алтынсарин медалының иегері, «Қазақтың қолөнері» кітабының авторы Ұлжан еңбек пәнінің мұғалімі, жоғары санаттағы ұстаз. Екінші балам Қасымның үйіндегі келін Зәбира жоғары санатты мұғалім, қазақ тілінен сабақ береді. Үшінші ұлым Кәрім де, осы үйдегі келінім Зағипа да жоғары санатты ұстаз. Ал, қызым Гүлжан да жоғары санатты ұстаз, облыстық білім саласының үздігі, бастауыш сыныптарға сабақ береді. Қызым Гүлмира бірінші санатты ұстаз, тарих пәнінің мұғалімі. Келінім Қарлығаш көркемсуреттен, қызым Гүлсара физикадан, күйеубалам Құрал еңбектен, келінім Гүлжазира бастауыш сыныптарға сабақ береді.

Ал, немерелерім Дана, Айсара, Әйгерім, Ұлбосын, Айым, Сәуле де осы жолды тандаған.

— Жастарға берер батаныз...

— Жас ұрпаққа Жаратқан ием талмайтын талап, самғайтын қанат берсін! Баянды бақыт берсін, жолдары ашық болсын, өркендері өсе берсін, Мәңгілік Ел болу жолындағы игі істерінде намысты қолдан бермесін, әумин!

— Рахмет, Ата!

«КЕЛЕР ҰРПАҚ, ҚАСЫҢНАН МЕН ТАБЫЛАМ...»

Астанада Бейбітшілік және келісім сарайында еңбек адамының мәртебесін көтеру мақсатында Елбасының «Жалпыға ортақ еңбек қоғамы» идеясын арқау еткен дәстүрлі республикалық форум өткенді. Осынау шараға Түркістан облысының атынан Ысқақ әулеті қатысты. Ордабасы ауданының Құрметті азаматы, әулет басшысы, 700 жылдық өтілі бар мұғалімдер династиясының бүгінгі ақсақалы — Әбдіқайым Ысқақты Парламент Сенаты Төрағасының орынбасары Бектас Бекназаров қабылдап, «Үздік еңбек әулеті» бойынша Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің Алғыс хатымен марапаттады.

Сексен төрт жастағы Әбдіқайым ақсақалдың есімі еліміздің Еңбек кітабына енген. Оның портреті форум көрмесінде құрметпен ілулі тұр. Енді, міне, Тыл және еңбек ардагері, ұлағатты ұстаз, ҚР Білім беру ісінің үздігі Әбекеңмен сұхбаттасып отырмыз.

Әкемнің айтқан өмірлік азық болған әрбір сөзі санамда әлі күнге дейін жаңғырып тұр. Әсіресе, «Ұрпаққа аманат» атты кітабы ұстаздар қолынан түскен емес. Ондағы «Ұстаз біріншіден, өзін құрметтей білуі керек. Екіншіден, оқушыны сыйлай білу керек. Ең бастысы — мұғалім білімді, дарынды болу керек», «Мұғалім дегеніміз — тынбай ізденуші. Жаналықты жатсынбайтын, білімнің көусар бұлағына қанбайтын жан. Әйтсе де, бәрін білемін, білімім жетеді деген жан қателеседі» деген кенестері білікті маман болып қалыптасуыма ықпал етті. Жалпы айтқанда, әкеге қарап бой түзей отырып, өмірлік жолымызды адаспай тандадық.

Жұмысқа деген жауапкершілігі, адами болмысы, талапкершілігі мені тәнті етіп, әке өнегесі бүгінде ұрпақтар сабақтастығына ұласты. Әкейдің әрбір ісінен үлгі ала отырып ұстаз болуды армандағаным жасырын емес. Сол бір бала арман Алматыдағы қазақ білімінің қара шаңырағы, бүгінде 90 жылдық торқалы тойын дүрілдетіп тойлап жатқан әйгілі ҚазПИ-дің жаңадан ашылған химия биология факультетіне жетелеп әкелді. Осы факультеттің тұңғыш түлегі атанғаннан кейін ең алғашқы еңбек жолымды Төлеби ауданы Совет орта мектебінен бастадым. Сол кездегі мектеп оқушысы, бүгінде елге танымал тұлға Аманбек Тшанға ұстаздық етіп, сынып жетекшісі болдым. Ол бала кезінен отты жанары нұр шашып, білімге деген ынтасын сездіре білді.

«Әке көрген оқ жонар» деп әлгінде өзін тілге тиек еткендей, мен сол әкеміз Бөржарда 1940 жылы Абай мектебін өз қолыммен салдырса, арада қырық сегіз жыл өткенде 1988 жылы сол мектептің заман талабына сай үш қабатты 624 орындық

орнатылды. Бұл әкеміздің елі үшін еткен еңбегінің елеусіз қалмай, ел есінде мәңгі сақталу жолында істелген бір игі іс болатын.

— Бүгінгі білім саласының даму деңгейі көңіліңізден шыға ма?

— Білім саласының дамуы көңілден шығады. Әйтсе де, сынақ алаңы тәрізді жиі реформа жасай беру дұрыс емес деп ойлаймын. Әр министр билікке келген сайын өз өзгерісін тықпалауға құмар. Бұрын бір жақсысы жиі реформа жасала бермейтін. Неге ескені қайдам, қазіргі кезеңде бастауыш сыныптардағы математика, қазақ тілі пәндері өте күрделі, түсініксіз жәйттарға толы. Мұны оқушылар түгілі кейде ата-аналар да түсінбей жатады. Осы жағы көңілге кірбің ұялатпай қоймайды.

— Әбдіқайым ата, бүгінгі қоғамдағы ұстаз мәртебесі туралы өз дәуіріңізбен салыстыра отырып әңгімелеп беріңізші.

— Бұрынғы кезде мұғалімнің беделі өте жоғары болды. Мұғалімнің аузынан шыққан әрбір сөз заң болатын. Қазір мұғалім беделінің төмендеуіне бүгінгі қоғамның тигізіп отырған ықпалы зор деп ойлаймын. Неге десеніз, қазіргі билік тарапы ұстаздарды орынды орынсыз түрлі жұмыстарға жегіп қойды. Сайлау дейсіз бе, өтіп жатқан түрлі әдеби шаралар бар ма, оның ішінде концерттерге дейін мұғалімдер басы-қасынан табылуға тиіс болды. Осының барлығы өз кезегінде мұғалім беделінің төмендеуіне әкеліп соқты. Сондай-ақ, қазіргі кейбір ата-аналар кит етсе, мәселенің байыбына бармай жатып мұғалімдердің үстінен шағымдануға даяр тұрады. Бұл өз кезегінде мұғалімнің мәртебесін түсіріп қана қоймай, оның дұрыс жұмыс істеуіне кедергі келтіреді. Осы тұста мұндай әрекеттердің дұрыс

— Ата, ең әуелі «Еңбек жолы — 2018» байқауында Түркістан облысы бойынша бірінші орынды иеленуіңізбен, республикалық «Үздік еңбек әулеті» номинациясында марапатталуыңызбен құттықтаймыз! Байқаудың талабы қандай болды?

— Өмір дегеннің өзі бір байқау емес пе? Әрбір өткен жылдарымыз сын екені анық. Біздің жеңісіміз — өткен еңбек жолымыз, аталар дәстүріне адалдық, өз мамандығымызға деген сүйіспеншілік деп бағалаймын. Ал байқаудың талабы — ғаламтор арқылы дауыс берудің нәтижесінің сарапқа салынуы болды. Бұл жерде біздің әулеттің қоғамға сіңірген еңбегін ескерген болар. Қарапайым еңбек адамын бағалап, елеп, ескеріп жатқан Елбасымызға ризашылығымыз шексіз.

— Әбдіқайым ата, «әке көрген оқ жонар» демекші, саналы ғұмырын ұстаздықпен өткізген әкеніз Сұлтан ақсақалдан алған тәліміңіз аз болмағаны анық. Осы туралы әңгімелеп берсеңіз екен...

— Әке өнегесі туралы сыр ақтармас бұрын мына бір жәйтті тілге тиек еткім келеді. Ертеде бір жігіт әке атаныпты. Ұлды болған ол баласына жақсы тәрбие беруді көздепті. Сөйтіп бір ғұламаның алдына барып, жөн сұрапты. Сонда ғұлама: — Сен балаңа өзіңнің барлық ісіңмен үлгі бола біл. Өйтпе, бүйтпе деген ескертпелерге қарағанда бұл әлдеқайда дұрыс шешім. Өзің тәрбиелі болсаң, балаң да дәл сондай болады, — деген екен.

Әрбір бала — ата-анасының айнасы. Сондықтан болса керек, ұстаздық жолды таңдауымызға әкемізден алған тәлім-тәрбие тікелей ықпал еткені анық.

Әкем Сұлтан Ысқақ — Ұлы Отан

Қастеевке дейін де қазақ сурет салған. Даламыздағы қаптап жатқан балбал тастар мен таңбалы тастар сол сурет өнерінің сан қырының бір қыры емес пе? Текемет, ши, алаша, түскиіз, сырмақ, белдік, құрларға салған ою-өрнектер де ежелден өнерсіз халық еместігімізге айғақ қой. Зергерсіз ел болмағанымызды бәріміз де білеміз. Оның бер жағында Қазыбек бек Тауасарұлы Ұран-Майқының тұқымында Көркембек атты тас шебері болғанын, оның үш жерде салған тас сарайы ешкі ойнаққа айналып жатқанын өкіне жазған-ды. Сол үш тас сарайдың бірі Тараз қаласының маңында, Тұрар Рысқұлов ауданының жерінде Ақыртас аталатынын әркім-әркім айтады, бірақ әлі ғылыми тұрғыда зерттелген жоқ. Ол жайында өткен ғасырдың 60-70-жылдарында «Білім және еңбек» журналы біраз жазып, ғалымдар тарапынан қажетті қызығушылық, болмаған соң, ақырында олар да тынышталған. Әйгілі Мүйізді Өтеген батыр да сурет өнерін тәп-тәуір меңгеріп, досы Қазыбек бектің суретін қағаз бетінде калдырыпты. Одан беріректе, XIX-ғасырда, Шоқан да артына сан алуан сурет қалдырған болатын. «Жасыратыны жоқ», – дейді Ғабит Мүсірепов, – Ұлы Октябрь революциясына дейін бізде адам бейнесін суретке түсірген бір-ақ қазақ болды. Оның аты – Шоқан» (С.Мұқтарұлы «Шоқан және өмір». 1985). Шоқанның інісі Мақы да қолөнері бар кісі болған.

Қысқасы, қазақ ежелден-ақ ою мен сурет салушылардан ада болмаған. Ою мен зергерлікті кәсіп еткендер кездескенмен, сурет салумен айналысқандар, яғни кәсіптік маманданған суретшілер болмаған. Оған белгілі дәрежеде діннің де әсер еткенін бәріміз білеміз. Әбілхан ағамыздың қазақ өнеріндегі орны да осы орайда айқындалады: ол – қазақтың тұңғыш кәсіби суретшісі. Бұл – өте үлкен абырой. Өйткені, одан әлдеқайда әдемі салатын, ебі де, таланты да аса жоғары суретшілер бола береді және болуға да тиіс, бірақ солардың бәріне де бастамашы болған Әбілхан ағаның орны мәңгі өзгермейді.

Бұл бақытты Әбекеннің басына қондырған – талантымен қоса уақыттың сәттілігі. Қазақ Әбілхан аға тектес атағы шыққандарды бақ қонған адам деп сыйлайды. Ондай адамдардың күндеушісі де көп болады. Себебі: «Біз де одан кем салмаймыз. Керек десең, артық саламыз. Бірақ сонда да бәрі Әбілхан, Әбілхан дейді де жатады», – деушілер шығады. Ондайлар Қастеевтің көзі тірісінде де болған, әлі де бар.

Мен бұл пікірді 1983 жылдың аяғы мен 1984 жылдың басында өткен жағдайларды еске ала қозғап отырым.

1984 жылы 1 ақпанда Әбілхан ағаның туғанына 80 жыл толатын еді. Сол мерекенің қарсаңында бұған дейін Т.Г.Шевченко атындағы көркемсурет галереясы атынып, одан кейін жаңа мекенге ауысқалы жай ғана көркемөнер мұражайы делініп тұрған өнер ордасына қазақтың тұңғыш халық суретшісі Әбілхан Қастеевтің атын беру туралы Қазақстан Компартиясы Орталық Комитетіне ұсыныс түсті. Мәселе Д.Қонаевтың ал-

Бексұлтан НҰРЖЕКЕҰЛЫ,
жазушы, ҚР Мемлекеттік
сыйлығының лауреаты

ТҰҢҒЫШ

Әйгілі суретші Әбілхан Қастеев туралы сыр

дына дейін барып, оң шешілуге ыңғайланды. Бірақ күбір-сыбырлар Орталық Комитеттің ішін де кеулеп жатты. Әбілхан ағаның туған күніне аз қалғанда, мәселе кенет теріс айнала бастады. Сондағы көре алмастардың ең басты көлденең тартқаны – Әбілхан ағаның маманданған жоғары білімінің жоқтығы. Сол кезде Орталық Комитетте істейтін Қуаныш Сұлтанов: «Беке, кім екенін білмеймін, біреулер үлкен кісіні бүлдіріп қойыпты, қол қоймады», – дегенде жүрегім өкініштен жылап қоя берді. «Қонаев Әбілхан ағаны жақсы білетін еді ғой», – дедім суретшінің өз сөзін есіме алып. Ағаның отбасы да, ол кезде

Сақыш шешеміз әлі тын еді, достары мен Қуаныш та қарап жатпады. Қазақ сәулет өнерінің қарт тарландарының бірі Нұрғазы Оразымбетов ағамыз Димекені кіріп мән-жайды қайта түсіндіргеннен кейін ғана, туған күніне бір-екі күн қалғанда Д.А.Қонаев шешімге қол қойып, қазақтың өнер мұражайына Әбілхан Қастеевтің аты берілді.

Ол кісінің кәсіби жоғары білімінің жоқтығын желеу етіп, салған суреттерін сатып алғанда, төменгі бағамен алу жағдайлары үнемі орын алып келген мәселе. «Карл Маркстің «Өмір – күрес» дегені – осы», – дейді мұндай жағдайды іштарлыққа жатқызығы келмегендер. Бір қызығы, Әбілхан аға ондай өзіне жасалған кедергілердің бәрін болуға тиіс нәрселердей қабылдаған: күйіп-піспеген, кектенбеген, есе қайтармаған, түк көрмегендей, түк білмегендей, жайдары қалпын сақтап жүре берген.

Кім біледі, сырты солай

қарындасына қонақ болып, сол үйден қайтады екен. Келгенін, кеткенін не біз білмейміз, не сендер білмейсіңдер, ұят нәрсе ғой бұл. Оператор баласы екеуі қазір де сол Алтынсарин мектебінде істейтін қарындасыныңкіде көрінеді. Қазір сол мектептің деректерімен сөйлес, ертең Әбекенді құрметті пионерге қабылдандар, жақсылап кездесу өткізіндер. Мен де барармын.

Соны ұйымдастыр. Өзің бар, сонан соң хабарлас.

Ол кезде Жаркент қаласындағы жалғыз қазақ орта мектебінің деректері Жақсыбай Исаев ағаймен дереу хабарласып, ертесі Әбілхан ағаны сол мектепте құрметпен қарсы алу қамына кірістік. Мен ауылда тракторшының немесе

облыстағы беделді бірінші хатшы, Социалистік Еңбек Ері, республика бойынша да ауызға ілініп жүргендердің бірі. Ондай адамға бір-екі ауыз болса да қолпаш сөз айту, көпшік қоя сөйлеу кімге де болса міндет сияктанатын. Ал Әбекен өйтпеді, кәдімгі өз баласының үйіне қыдырып келген адамша емін-еркін сөйлесіп қана жүрді. Әркім-әркімге елпектей бермейтін Шаймұхан аға да ағытылып сөйлес, жақын ағасына жөн-жосық жасап жүргендей біз күтпеген кішілік көрсетті. Екі ағамның сол сыйластығы, жеке мүдден жоғары халықтың мүдде түсініп, ел қадірлеген адамды қадірлей білу қасиеттері мені айрықша сүйсінтті. Кісімісінген,

көрінгенмен, іші бір сәт те болса әлем-жөлем болатын кезі болған да шығар. Оны бір білсе, зайыбы Сақыш апай білер еді, бірақ ол кісі де ондай мінезі бар еді демеуі. Соған қарағанда, ағаның мінезі айрықша, айрықша болғанда да тым айрықша болған-ау!

Мен Әбілхан ағаны бар-жоғы үш-ақ дүркін көрдім. Бірінші рет Жаркентте. 1969 жыл болатын. Аудандық комсомол комитетінің бірінші хатшысы кезім. Қай кез, қай күн екені қазір есімде жоқ, әйтеуір, күз айларының бірі, өйткені жүгері зауыты жұмыс істеп тұрған болатын. Аудандық партия комитетінің бірінші хатшысы, Социалистік Еңбек Ері Шаймұханбет Сапиев аға өзі телефон соқты. Ол кезде Сапиевтің өзі телефон соғуы мәселенің аса маңызды екендігін айтпай-ақ түсіндіретін. Сен Қастеевті білесің бе? – деді Сапиев.

– Білем, – дедім ойланбастан.

– Білгенде қалай білесің? Танысып, сөйлесіп пе едің?

– Жоқ. Біздің Шешінде туғанын, Қазақстанның Халық суретшісі екенін, – деген болуым керек.

– Оны бізден басқалар да біледі, – деді Сапиев салқын, абыржыңқы дауыспен. – Бұл кісі өз бетімен келеді екен, осында мұғалім

шопырдың өзгелерге мұрнын шүйіріп, шөбін түсіріп бергенше бес жалындырып, отынын тасып бергенше алты рет алдына келтіріп зықын шығарғанын талай кезіммен көргенмін, өзім де сан рет сондай жағдайды басымнан кешкенмін. Әбілхан аға да болар-болмас бірдемеге ренжіп қала ма, ренжіп қалса, Сапиев те қоса ренжиді-ау деген ойлар, әрине, мені зыр жүгіртті. Мен өйткен соң, аукомолдың, аудандық пионерлер үйінің қызметкерлері тіпті алашапқын болды.

Ертесі Әбекен мен баласы Әбілтайды Алтынсарин мектебінің ауласында кернейлетіп, сырнайлатып қарсы алдық. Құдай-ау, не түрінде, не жүрісінде, не киім киісінде титімдей болса да паңдық болсашы, қайта бізден бетер қысылып, бізден кешірім өтінгендей кішірейіп, жалпы қазаққа мәшһүр Қастеев күлімсіреп қана балаларға қайта-қайта басын изеді. Кәдімгі әр ауылда бар акпейіл ақсақалдың кейпі.

Мектептегі кездесуден кейін Жаркент жүгері зауытына бардық. Соның бәрін баласы Әбілтай камераға түсіріп жүрді. Әбекеннің есімінен кетпейтін бір ерекшелігі – Сапиевке көрсеткен ілтипаты. Ол кезде Шаймұханбет Сапиев – атақты басшы,

бәлсіңген біреулерге Шәкеннің әдейі істейтін біраз мінезін білетін едім, Әбілхан ағаның қасында оның бірін де байқатпай, арқажарқа, шын пейілмен жүрді.

Екінші рет Әбілхан ағаны Алматыда ақын ағамыз Рахметолда Нұрпейісовтіңінде көрдім. «Ауылдан шыққан бала. Қызметі өсіп, Алматыға ауысып келіпті, жазушылығы бар», – деп таныстырды Рахат. Дәрігер ғалым Қожакан Шәкенов бәрі ежелгі таныстардың әңгімесін айтып отырды, мен тұңғыш танысып отырған ортада тып-тыныш әңгіме тындадым. Атақ, абырой дегендердің Әбілхан ағаның мінезіне, қылығына қылаудай да кінәрат түсіре алмағанына қатты қайран қалдым.

Үшіншісінде «Октябрь революциясы» орденімен марапатталуына орай құттықтай барған бір топ ағалармен бірге 1971 жылы Әбілхан ағаны өз үйінде көрдім. Біз барғанда үйінде жоқ еді, қайдан келгені қазір есімде жоқ, әйтеуір, бір жақтан бізден соң келді. Баяғы бұлжымайтын мінезімен, көсіліп сөйлемейтін қалпымен ортамызда отырды. Біз жиырма шақты едік, сондықтан ол кісінің есінде көбіміз қалмаған да шығармыз. Алайда, қарияның бет құбылысын, айтып жатқан мадақтауларға елпідемей,

қайта қысылыңқырап отырғанын байқау маған аса бір айрықша жаналық болды.

Сол отырыста Әбекең бізге Қонаев жайында бір қысқа ғана әңгіме айтты. Димекеннің Ғылым академиясында президент кезі болса керек. Қазіргі Шоқан ескерткіші тұрған арада жалғыз дамылдап отырған Әбілхан ағаға академиядан шыққан Димекен арнайы бұрылып кеп амандасады: «Сіз Әбілхан аға емессіз бе?» – депті. «Иә», – дейді бұл кісі. «Сіздер бақыттысыздар ғой, – депті Димекен. – Істеген қызметтеріңіз де, өздеріңіз де – бәрі халықтың көз алдында. Біз бүгін мұндамыз, ертең андамыз; бүгін мақталсақ, ертең датталамыз; қызметімізге де, өзімізге де қарамайды, қайда жұмсаса, сонда барамыз. Бізге бірдеме деп халық та ара түсе алмайды, біз де халыққа бөлен дей алмаймыз».

Осы сөзді Әбілхан аға аса бір түсіністікпен, сүйсініспен еске алды. Бодан елдің қайраткері көмейінде тұрған тәуелділікті, сірә, солай жеткізген-ау деп ойлаймын. Ол кезде емес, қазір ойлаймын. Халқына өз қалағанынша қызмет жасай алмайтынын, жасатқызбайтынын біліп тұрған адам өз қынжылысын ол кезде одан артық қалай білдірсін-ау!

Әбілхан ағаның жаустығы мен кішіпейілдігін біз кейде біржақтылау түсінеміз. Шындығында, ол кісі «жуастан

жуан шығатынын» дөп өзі. Қайсарлығы, бекінген ісінен беті қайтпайтындығы, еріну дегенді білмейтін еңбекқорлығы – оның бойындағы білімділерге есе жібермейтін қасиеттері.

Әбекеңнің өмірдегі тұрқын мына бір жағдай жақсы бейнелейді. Бұл әңгімені ауыл шаруашылығы ғылымының кандидаты Ерніс Шәкенов ағамыздан естіп ем.

Оның жігіт кезі екен. Әлдебір жұмыспен Жаркенттегі бір мекемеге таңертен барады. Күзетші әлі ұйқыда, қабаған иті бос жүріпті. Ойында еш күдігі жоқ Әбекең қақпаны жұлқып ашады да аулаға кіріп барады. Қабаған ит ес таптырмай арс етіп төсіне шап-

шиды. Иттің екі аяғы мен аузы кеудесінде. Басқа амалы қалмаған Әбекең ойланбастан итті қапсыра құшақтай алады. Қоя берсе, ит, сөз жоқ, бір жерін жарақаттайды. Көмекке келе қоятын ешкім көрінбейді. Ал кейпі мен тұрқын байқаса, ит анау-мынауға бой бере қоймас пәлекеттің өзі. Міне, ендеше деп, Әбекең итті кеудесіне қатты еткізген күйі тұра береді. Былқ еткізбей тұншықтыра қысады. Бір кезде ит ақыры сылқ етіп құлайды.

Сөйтіп, Әбекең итті құшағына қысып тұрып-ақ құлатады. Айқайламайды да, қорқып бажылдамайды да, иттің де үнін шығармайды, өзі де үндемейді.

Өйтіп өзіне қарсы шапқан қарсыласын құшағында тұншықтыру әркімнің қолынан келе бермейтін қасиет екенін бәріміз де білеміз. Бұл оқиға Әбекеңнің қандай да болсын әрі қиын, әрі тұтқиыл жағдайларда да асып-саспайтынын, жуастықпен өзін жүндете бермейтінін байқатады. Бүкіл мінезі мен болмысының негізі осы бір күтпеген жағдайда итпен кездескен сәтінен айқын аңғарылады.

Әбілхан ағаның атақ-даңқын әсіресе қатты шығарған оқиға – Амангелдінің суретін салуы. Көп жұрт оған баға бергенде, айнытпай салғандығын бірінші айтады. Әрине, көрмеген адамды өзі көргендей салу, оны көзі көргендердің бірден танып таң қалуы – ол да асқан шеберліктің белгісі. Бірақ Әбекеңнің ең басты шеберлігі – Амангелдінің айрықша адам екендігін айрықша көрсете білуінде. Амангелдінің батыр екенін білмейтін бейхабар адам да оған бірден ынта қойып, оның тегін адам еместігін тани қарайды. Тоны, тұмағы, қылышы, дәптері – бәрі де оны айрықша қазақ етіп тұр. Қабағы, алысқа қадалған көзі, басылған мұрты, күтімді сақалы, ықшам киінісі мен ұқыпты жарасымы – олар да оның ойлы, қыран қазақ екенін бірден байқатады.

Мені ағаның қатты баурайтын тағы бір суреті – «Талас алқабы». Бұл – қазақ даласының ғажап әуенін бояумен бейнелеген күдірет. Ең әуелі шексіз, шетсіз дала түседі көзіңізге. Сонан соң сол даланың қан тамырындай иірілген өзенді, оның түбін су шайған жарлары мен жағалауын, жайылып жатқан өткелін, өткел аузында қайнаған өмірді, ел-жұрттың тыныс-тіршілігін көресіз. Алыстан, жақыннан өзенді сағалаған ел тіршілігін бірде айқындап, бірде сағымдатып әр қырлы бейнелейді. Тіршіліктің симфониясын ауада қалқыған шат күлкісімен, жарасымымен полотноға дәлме-дәл әкеп түсіре қойғандай.

Ол салған табиғат суреттері де шетінен ғажап: дәл сол арада, қасында тұрғандай сезінесіз. Ағаның сүйсініп отырып, жан-тәнімен құлай отырып салғанын әр бояудың дәлдігінен, соншалықты нанымдылығынан да аңғарсаңыз.

Әбілхан ағаның ең үлкен ұстазы – өмір. Оның ішіне туған жері, ауыл-аймағы, әке-шешесі, ата-бабасы, жалпы қазақтың жалпақ даласы – бәрі кіреді. Көрген-білгенінен, естігенінен, азды-көпті оқығанынан ой түйген, өнер үйренген адам.

Ол Хлудовтан үйренген. Бір ғажабы: ол өзі Хлудовқа да көп нәрсе үйреткен, яғни ұстазының өзіне ұстаздық жасаған. Мен мұны жайдан-жай айтып отырғам жоқ, шынында да солай. Оған дәлел – 1935 жылдың мамыр айында Байтұрсыновтың «Суретші Хлудовтың картиналары бойынша қорытынды пікіріне» Хлудовтың жазған жауабы (ҚР Орталық мемлекеттік мұражайы, 1308-қор, 1-тізбе, 154-іс).

Хлудовтың жазуына қарағанда, Байтұрсынов ол кезде мұражай кеңесшісі екен. Өз пікірінде Байтұрсынов суретшінің қазақ тұрмысында не мүлде кездеспейтін, не кездесе де сирек кездесетін жағдайларды салғанын баса айтады. Байтұрсыновтың пікірі мәшінкеге басылған, ал Хлудов өз жауабын сол мәшінкеге басылған пікірдің ара-арасына сыямен жазған. Пікірдің бас-аяғы он беттен тұрады. Байтұрсыновтың кей пікірі жауапсыз қалған. Сірә, оған

суретшінің айтары жоқ болса керек. Бұлайша айтқанда, кемшілігін мойындаған ғой. Тұжырымдап айтқанда, Байтұрсыновтың басты сындары мыналар:

1. Қазақтың ері мен әйелін жартылай жалаңаш көрсетуі. Оған Хлудов жауап жазбапты.

2. Қазақ қыздарын бас киімсіз, ылғи да дударбас немесе жалбырбас етіп көрсетуі. Хлудов оған да жауап жазбайды.

3. Қазақ әйелдерін жалаңаш көрсету. Оған да жауап жоқ.

4. Жапанда тұрған жалғыз киіз үйді салуы. Оған да Хлудов жауап бермепті.

5. Адамдар мен заттарды салуы жеке-жеке алғанда дұрыс-ақ, ал жалпы тұрмыс жағдайында дұрыс емес. Оған Хлудов: «Мен не көрсем, соны салдым. Бәлкім, қазақша нашар білгендіктен, композициялық кате жіберуім мүмкін» депті.

Байтұрсыновтың: «Орындалуы мен бейнелеп мазмұндауы жағынан Хлудовтың картиналары әдемі-ақ, бірақ қазақ тұрмысын білетін адам олардың ойдан шығарылған, жат әрі жалған екенін аңғарды» деген тұсына Хлудов: «Ол картиналарды түзету үшін, Қазақстанның ежелгі халқынан шыққан Ходжиковке, Қастеевке жөндеуге беру керек», деп жазыпты.

Одан әрі Хлудовтың 18 картинасына жеке-жеке нақты пікір айтылады. Суретші де оның әрбіріне әртүрлі жауап жазады. Негізінен, қателігін мойындайды. Мәселен, «Бие сауу» деген картинасына айтқан сынға: «Мен мұндай нәзік жағына жете алғам жоқ, өйткені, қазақ тілін нашар білдім» депті. Содан кейін: «Бұлар өзі орыс суретшісінің міндетіне кірген жоқ. Мұны да суретші Ходжиковке не Қастеевке беру қажет» десе, тағы одан төменіректе: «Бәлкім, бұл менің қатем шығар, оны жоғарыда мен айтқан суретшілер жөндей алады» деп сеніммен айтыпты. Одан кейін: «Мұны да қатесін түзеу үшін сол суретшілерге берген жөн» депті.

«Азалы көш» картинасына қатысты әдет-ғұрып жөнінен айтқан пікірлеріне де Хлудов: «Мұны Ходжиковке не Қастеевке жөндеу үшін ұсынған жөн» дейді.

Хлудовтың бұл жазбаларына қарағанда, Қастеевті ол қазақ ауылының тұрмыс жағдайын, күнделікті тіршілігін өзінен тәуір біледі деп мойындағаны, яғни оны тыңдағаны аңғарылады. Ұстаз бен шәкірт бір-бірімен өстіп ұстаздық алмасқан екен.

Табандылығы мен еңбекқорлығының арқасында білімпаз замандастарынан ешбір кем түспеген, табиғи ізеттілігі және туа біткен мәдениеттілігімен сыртынан жылтырап жүретіндерден оқ бойы озып өткен ағамен аз ғана сөйлесіп, сәл ғана қасында болғаныма мен өзімді бақытты сезінем. Қазақтың кәсіби суретшілігіне тұңғыш түрлен салған аға әрдайым қазақтың есінде.

Әбекеңнің – Әбілхан Қастеевтің, Әлекеннің – Әлкей Марғұланның 100 жылдығын ЮНЕСКО дәрежесінде атап өту – қазақ халқы үшін әлемдік мәдениеттің сапында көріну, әлемдік санатқа қосылу. Мақтан емес, шүкіршілік. Үкіметі, ел басқарушылары халқының даңқын шығарғандарды ардақтай білетін заман қазаққа да туды дегізетін жағдай. Асыл ағаларының халықтық мұрасын әлемдік мекеме алдында таныта, таныстыра білген Иманғали Тасмағамбетов ініміз елі үшін тағы да бір татымды қызмет жасаған екен, көп жасасын.

Халқына айрықша қызмет жасап өткендерді бүйітп айрықша қастерлеу – Үкіметтің ең үлкен тәрбиесі.

Почему изучают историю, каково положение казахского языка в Казахстане и России, о корнях языка, о своих книгах рассказал исследователь Торегали Казиев. Он – автор книг «Акбулак – прародина скифских царей», «Периферия», «Сердце Мира», «Айналайын, Акбулак», «Триумф Казахстана».

Торегали Казиев родился в 1948 г. в Оренбургской области. Окончил Оренбургский сельскохозяйственный институт. Был комбайнером и агрономом, экономистом и журналистом, заместителем мэра районного центра и экспертом по историческим памятникам.

В 1989 г. стал одним из организаторов областного объединения казахов Оренбуржья. До переезда в Казахстан в 2007-ом руководил казахско-татарской ирредентой Акбулакского района. Возглавлял экспедиции по изучению историко-культурных памятников ранних и поздних кочевников. Участник съезда тюркских народов СССР (Казань, 1991). Участвовал в первом съезде казахов мира (Алматы, 1992).

ПОЧЕМУ НАДО ИЗУЧАТЬ ИСТОРИЮ И КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

СЕРДЦЕ МИРА –
ЭТО СТЕПЬ

- Токе, вы по профессии не историк, тем не менее пишете книги по истории казахов. С чем связано ваше пристрастное отношение к истории?

- После школы меня направили в университет, но у меня было девять младших братьев и сестер, и я стал комбайнером. Первую книгу об истории Степи, Льва Гумилева «Древние тюрки», купил в 1968 г. Сам стал писать книги. Ведь большинство открытий делались теми, кто не имел обучения в той отрасли: Ломоносов, Паскаль, Ампер, Дальтон, Колмогоров и другие – самоучки. «Профессионалы» же защищают старое и не имеют жажды к поиску. История – база для взлета любой нации. Только в США, Британии и Израиле на историю есть давний госзаказ и там историки вносят лепту в то, что эти три государства командуют миром, т.к. анализируют и планируют развитие всего этого мира. А слабые – слепы...

- А как у нас подавали историю?

- В советское время был базовый учебник «История Казахской ССР» от 1943 г. (и следующих за ним учебников), написанный эвакуированными в Алма-Ату москвичами. О нем при обсуждении рукописи 10 октября 1942 г. один из казахских ученых Е.Исмаилов заявил: «...в этом учебнике, в 15 веке, словно с неба, появляется казахский народ» (журнал «Алаш», 2006, № 2, с. 112).

Десятилетиями изучение истории было дозированным, с целью воспитания манкуртов, нужных прежнему строю. Сейчас же формируется новое историческое сознание, основанное на уважении наследия предков с учетом реалий настоящего и стратегических задач на будущее.

- О чем ваша первая книга?

- Это «Акбулак – прародина скифских царей», написал ее, когда работал специалистом по культурно-историческим памятникам в

Акбулакском районе Оренбургской области. Ее содержание – попытка привязки к местности идеи российского археолога Константина Смирнова о том, что в бассейне Илека зародилась сарматская цивилизация, ставшая гегемоном Евразии на целую тысячу лет – где-то с VII в. до нашей эры по IV в. н.э. Книга стала номинантом Оренбургской краеведческой премии имени Петра Рычкова.

- Книга «Сердце Мира» – это о Степи?

- Да. Территорию от Дуная до Китая называли Сердцем Мира многие специалисты. Это пространство Древнего Турана, центром которого явилась территория Казахстана. В былые годы немало ученых подходили к тем выводам, которые делают сегодня, в том числе в моей книге, но им не дали продолжить работу. Многие были репрессированы, исследования пропали.

СУДЬБА КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА – В НАШИХ РУКАХ

- В своих книгах вы отводите мало мест казахскому языку. Каково его положение в Казахстане?

- У нас многое делается для расширения сферы изучения государственного языка, но массового перелома в сознании, по-моему, еще не произошло. Язык ведь живет при двух условиях: если в нем есть ежедневная потребность и если есть языковая среда. Первое условие создается государством, второе – теми, кто уже говорит на этом языке, и они тоже должны помогать людям, которые желают овладеть языком. Так же можно решить вопрос о помощи в спасении языка зарубежных сородичей. Т.е. судьба языка зависит и от каждого из нас: если будем каждый день говорить на нем – язык будет жить, если отложим на завтра – язык умрет.

- Какова судьба казахского языка в России?

- У российских казахов родной язык находится сейчас на грани полной потери, там обучение языку практически не ведется, нет учителей.

- Как повлиял на вас переезд в Казахстан?

- Научился не только говорить, но и думать на казахском: есть языковая среда – телевидение, библиотеки, люди. Стараюсь по возможности внести свой скромный вклад в возрождение исторической памяти. Каждый человек несет ответственность перед своими предками – они проливали кровь и пот за нашу землю и свободу, родили нас, чтобы мы чттили их, оставались казахами. Есть ответственность

перед потомками – передать им наследие предков.

После советского периода мы разные – подчас и на разных языках разговариваем. В этом есть и сложности, а с другой стороны, возможно, Всевышний сделал это, чтобы в эпоху глобализации наш народ имел высокую конкурентоспособность, умел понимать других и был понятим другими... Теперь задача – сплотиться в монолит, модернизироваться, овладеть мировыми достижениями, сохранив традиции и язык своих предков.

КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК ИЗВЕСТЕН С «ПЕЩЕРНЫХ ВРЕМЕН»!

- Токе, в своей книге «Триумф Казахстана» вы обратили внимание на исследования Сарсена Аманжолова о древности казахского языка.

- Да, в его книге «Вопросы диалектологии и истории казахского языка». Ничего вроде и нет против линии тогдашней правящей партии. Но вдруг упираешься во фразу: «Казахский язык богат идиомами и устойчивыми фразеологическими сочетаниями... идиоматические и фразеологические сочетания могут служить прекрасными объектами исследования этапов развития мышления казахского народа... Берем, например, фразу-идиому карным ашты (букв. живот мой открыл, а по смыслу она означает: я проголодался)».

- Ну, что же такого тут необычного в приведенных словах?

- Для этого цитируем С.Аманжолова дальше: «Понятно, у первобытного человека главным чувствительным и потребляющим местом был живот. Когда нужна была пища, он открывал рот, как часть всего чувствительного тела. Недаром ребенок каждую вещь тянет в рот. В процессе развития звуковой речи это конкретное действие оформилось определенным выражением, как отражение опре-

деленного периода мышления. Недаром в древнерусском языке «живот» означает и «жизнь». Такими же древними являются идиомы «ол мені көзіне іледі», «оның сөзіне құлақ аспады» и т.д.

То есть лингвист приводит примеры, практически намечая контуры исследования этапов развития языка и мышления казахского народа! Начиная с первобытных эпох – с каменного века! То есть эта книга и об этногенезе, первый раздел – об этническом составе казахского народа, второй – о древних племенных диалектах, третий – история образования языка и т.д.

- Очень глубокое заключение. Но почему такое начало исследований С.Аманжолова не получило продолжения?

- Остановили... Фраза С.Аманжолова в его книге о том, что казахский язык развивался с первобытных времен и к тому же на собственной основе, несла большую угрозу советской истории.

- Какие исторические, литературные подтверждения древности казахского языка?

- А наследие тюркских народов! В болгарских летописях, к примеру в «Джагфар тарихы», пишется, что 100 тысяч лет назад север Европы накрыл ледник, Волго-Уралье не накрыло, климат был суровым и люди жили в пещерах Уральских гор. 40 тысяч лет назад ледник стал уходить и люди спустились с гор. 35 тысяч лет назад семь племен объединились в союз Идель («Семь племен»). 15 тысяч лет назад создали государство Идель во главе с абазом династии Дуло (Дулат) по

имени Джам (Майки Первой). Это государство, до того называвшееся Ески Туран, включало в себя почти всю Восточную Европу, Казахстан, Среднюю Азию, Сибирь с центром в Волго-Урало-Казахстанском регионе.

- Что означает для казахского языка эти сведения?

- Вспомним выражение күн көру со смыслом жить при буквальном переводе – солнце видеть – это же слова людей, которые жили тогда при леднике, в пещерах гор! Для них выйти из пещеры и видеть Солнце означало – Жить. Или возьмите эпос «Козы Корпеш – Баян Сулу», о глубокой древности которого писали филолог Р.Бердибаев, историк Ж.Артыкбаев и др. Там Карабай и Сарыбай знакомятся на охоте, Сарыбай погибает оттого, что застрелил мать-олениху: это же о тотемном времени, т.е. об эпохе охотников! Карабай нарушает обычай сватовства – это о дуальной организации, которая

создана еще в среднем палеолите, т.е. в промежутке 40-300 тысяч лет назад, об этом писал Едыге Турсунов в книге «Происхождение носителей казахского фольклора». Дуальность – когда два племени обмениваются невестами, отсюда обычай жеті ата. Мирфатых Закиев в «Истории татарского народа» пишет, что в древности по левую сторону Волги жили кыпшацкие племена, а по правую – огузские, а вместе они составляли единый тюркский народ. Так и в остальной части Турана было, например, Елек (Ел екі) означает «два племени» и археологи отмечают, что по правую сторону Илека в древности жили андроновцы (кыпшаки), а по левую – срубники (огузы). В эпосе Карабай из огузов, Сарыбай из кыпшаков. От Козы Корпеша исходило золотое сияние, т.е. он из сословия казы – судей и абызов. А имя Баян Ж.Артыкбаев выводит из слова «Байя», что означало в древности «Бог». И смерть обоих говорит о крушении древней идеологии степняков. Убил их Кодар, деловой человек, мастер, умевший вырыть сорок колодезь через пустыню. Картина победы материального над духовным, потери тюрками своих духовных традиций, привелшей к тому, что тюрки стали пленниками чужих взглядов. Если брать средневековье, Бату стал православным, Берке мусульманином, Хубилай буддистом, Мамай католиком и – Золотая Орда пала. Чтобы сохраниться, нам нужно знать историю.

- Торегали Абдоллаулы, спасибо за интервью!

Американец, который хочет переводить книги, китаянка, помогающая родителям наладить бизнес-контакты с нашей страной, филиппинец, женатый на казашке, – все они усиленно учат казахский язык. Мы узнали, почему иностранцы результативнее в освоении языка, чем местные.

МОТИВАЦИЯ ДАЕТ РЕЗУЛЬТАТ

На уроке казахского языка для иностранцев в Алматы, на факультете довузовского образования (КазНУ имени Аль-Фараби, кафедра языковой и общеобразовательной подготовки иностранцев), складывается впечатление, что в классе представлена вся география мира. Эти студенты специально приехали в Казахстан, чтобы изучать наш государственный язык, занимаются порой по четыре часа в день. Весь материал Гульбагиза-мугалим, как называют препода-

деюсь, что задумались и это станет для них толчком. Определенно изучение иностранцами повышает статус языка. Глядя на них, почему бы нашим не научиться говорить?

КОРЕЙЦЫ И ЯПОНЦЫ УЧАТ ЛЕГКО

По словам Гульбагизы Мусасевой, самое главное в обучении – мотивация, она сильнее у иностранцев, именно поэтому те учат казахский язык быстрее.

– Они будут изучать язык, чего бы это ни стоило, усердно занимаются, у наших местных студентов

ПОЧЕМУ ИНОСТРАНЦЫ БЫСТРЕЕ УЧАТ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

дателя, дает ученикам на казахском с редким использованием английских и русских слов. “Өте қызық”, – говорит она всякому отличившемуся студенту, хвалит часто, ибо есть за что.

Возраст учащихся – нестандартный, студентке из США, например, за 60 лет. Вообще возрастные студенты здесь давно никого не удивляют, на кафедре до сих пор вспоминают одного 70-летнего старца из Японии, который выучил казахский язык в середине 90-х.

Гульбагиза МУСАЕВА обучает иностранцев казахскому с 1993 года. Ежедневно воплощает в жизнь то, о чем написано в Государственной программе развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011–2020 годы, а именно: повышает востребованность и престиж употребления госязыка, стимулирует не только иностранных, но и местных студентов к его изучению.

– То, что иностранцы изучают казахский, повышает статус языка?

– Я работаю по этой же методике в другом университете и сравниваю результаты. С иностранцами у меня успеваемость 90 процентов, а с местными – начиная от 30 процентов до 90, а это между тем молодые люди, которые 18–19 лет живут в Казахстане, – говорит преподаватель. – Я им рассказываю, что иностранцы, которые изучают язык полтора месяца, порой знают больше, чем они, и они очень удивляются. На-

нет мотивации, молодые, может, пока не понимают его важности, то же самое – школьники, им, наверное, лишь бы хорошую оценку получить. Иностранцы, если приехали изучать язык, стараются общаться на нем, использовать повседневно. И сроки к тому же у них сжатые. **За полтора месяца мои студенты могут полностью рассказать о себе: сколько лет, где живут, ответить, где они были вчера, что делали, куда сегодня пойдут.** Хотя наши в школе изучали язык, и процесс освоения должен идти быстрее, но по факту этого нет. Безусловно, есть местные, которые хотят научиться, много времени этому уделяют и медленно, но добиваются результата.

Интересуюсь, какие нации более способны к изучению казахского?

– Это зависит от строя языка, например, японский и корейский похожи с казахским. Поэтому **корейские и японские студенты учатся быстрее, а вот китайцы – медленнее, из-за того, что у них другой фонетический строй.** У них нет некоторых звуков, они, например, не отличают “ж” от “р”. Им необходимо больше времени, чтобы понять, как слова с такими звуками произносятся. Но **китайцы умеют работать, если цель поставили – они ее достигают.** В прошлом году приехали две девушки из Китая (с одной из них мы позже познакомились), ни одного слова не знали. Первое время было тяжело, но студентки много занимались,

не отставали от корейцев, сегодня очень хорошо говорят, хорошо усвоили программу.

Также недавно были два китайских юноши, они за год освоили язык и остались изучать русский язык. Мы, когда встречаемся, говорим с ними на казахском и трудностей в общении не испытываем.

БИЗНЕС ПО-КИТАЙСКИ

Всем опрошенным иностранцам, кроме просьбы рассказать о себе, мы задали два одинаковых вопроса: **для чего им казахский и считают ли они его трудным для изучения в сравнении с другими языками?**

– Я студент Кембриджа, там изучаю немецкий и русский языки. Согласно программе обучения третий год надо провести за рубежом, в выбранном тобой вузе, – рассказывает о себе **англичанин Джоу Винслоу.** – Большинство моих друзей сейчас в России, но я хотел изучать что-то другое, новое. **Мне интересны тюркские языки,** также было любопытно, какое положение в бывшем Советском Союзе. Поэтому захотел приехать сюда, я также поддерживаю патриотические силы Казахстана по развитию и защите родного языка. Грамматика казахского сильно отличается от тех языков, которые я уже изучал. Но мне очень нравится его звучание. Планирую учить язык до конца учебного года.

Китаянка Данлин Пен, несмо-

тря на свою юность, смотрит в будущее, соседство и развитие торговых отношений между нашими странами привели ее к решению выучить казахский.

– Я приехала сюда сразу после окончания школы, второй год уже учу казахский. В Казахстан приезжает много бизнесменов из Китая, моя родня тоже занимается бизнесом. Знать казахский – хорошо, на случай, если мы будем здесь работать. В начале обучения было сложно, а сейчас стало намного лучше. Грамматика мне показалась легкой, а вот произношение... По сравнению с китайским сложное, какие-то звуки, например “р”, мне трудно произносить. У меня есть друзья-казахи, мы с ними практикуем язык. Некоторые люди спрашивают, откуда я. Они все время удивляются, что я, китаянка, говорю на казахском.

Не могла не спросить, знает ли она нашего певца Димаша Кудайбергена и правда ли, что из-за интереса к нему поклонницы стали учить казахский язык?

– Да, он очень популярен в Китае, но я не фанат его творчества. Думаю, это правда, потому что в музыкальных приложениях сейчас появилось очень много казахских песен.

ФИЛИППИНСКИЙ КҮЙЕУ БАЛА

Больше всех из студентов поразил американец Энтони Хейкуп из штата Оклахома, и вот почему:

– В США я работал в издательской компании, которая занималась переводами книг. Однажды решил для себя, что не буду дальше заниматься офисной работой, хочу выучить новый язык, чтобы помогать с переводами, работать во имя литературы. Некоторые книги, которые к нам приходили, были на казахском языке. Мы связались с людьми здесь в Алматы, обсудили детали. Я подумал, что это интересная возможность и опыт пожить в другой стране и выучить новый язык.

Грамматика и звучание казахского достаточно легкие. У меня было гораздо больше трудностей в изучении других языков, в прошлом, например, я изучал лаосский.

Думаю, что Казахстан – большая и развивающаяся страна, и казахский язык в любом случае будет становиться все более и более значимым в бизнесе, в образовании не только внутри страны, но и как минимум будет наращивать свои позиции в Центральной Азии. В будущем я планирую заниматься литературными переводами, возможно, еще два года посвящу казахскому языку. Может, после этого смогу работать с казахскими материалами в США или начну учить новый язык.

Я пытаюсь разговаривать на казахском на базарах, в супермаркетах, и люди это очень ценят. Какая реакция? Обычно удивление и поощрение.

В кафе, когда делаю заказ, слышу, как вокруг шепчутся, что, мол, иностранец говорит на казахском. Пишу простые текстовые сообщения, но все еще ощущаю себя на начальном уровне, хотя могу спокойно купить фрукты или заказать такси.

Филиппинка Джемэ Эр Лоредо в Казахстан привела... любовь.

– Я приехал сюда из-за жены, она казашка, мы встретились на Филиппинах, где я работал преподавателем английского языка. Так как собираюсь здесь остаться на длительное время с моей семьей (у нас недавно родился ребенок), язык мне во многом поможет. Дома иногда говорю на казахском, иногда на русском, но преимущественно на английском.

Сейчас окончил свой первый курс, это порядка десяти месяцев. В основном я понимаю язык, но мне тяжело разговаривать, кажется, что говорю неправильно, поэтому стесняюсь это делать. Местные думают, что я уйгур, но когда начинаю говорить на казахском, принимают меня за китаянца или корейца.

Для меня казахский язык не самый простой, потому что я еще не знаю многих слов, может, примеры очень сильно отличаются от английских, иногда мне тяжело использовать суффиксы.

Марта Сибасе из Южной Африки рассказала, что приехала в Алматы по работе.

– Наша НПО помогает бедным семьям, и большинство людей, конечно, говорят на казахском. Я начала учить язык, чтобы разговаривать с местными женщинами без переводчиков. Казахский для меня достаточно сложный: структура построения предложений абсолютно другая по сравнению с английским и моим родным языком. Но мне нравится звучание, когда люди говорят на казахском – это так красиво!

Русское население Казахстана неизбежно сокращается. Вместе с этим коренным образом меняется этническая картина населения страны. Говоря о дальнейшей судьбе русских Казахстана отмечается их казахость, которая существенно рознит от российских русских. Это отличие комплексное и проходит по разным линиям – лингвистические особенности, разность в мировоззрении, ментальности. Различность констатируется как российскими русскими, так и казахскими русскими. А как считают казахи? Действительно ли можно говорить о казахости русских Казахстана и какова их дальнейшая судьба?

КАЗАХСТАН СТАНЕТ НАЦИОНАЛЬНЫМ

Председатель попечительского совета Фонда развития «Казакстан Барысы» Арман Шураев считает, что казахским русским лучше будет в Казах-

мононациональную страну. Не в смысле того, что у нас будет одна национальность, а в том, что всех, кто живет на территории Казахстана, жизнь заставит знать казахский язык. И в этом я не вижу ничего плохого. Мы не станем из-за этого необычной

ЧТО ЖДЕТ РУССКИХ В КАЗАХСТАНЕ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ БЕРЕГА

стане, нежели в России. Свое мнение он подтверждает фактом, что русский из России и русский из Казахстана, это два разных человека.

У русских Казахстан уже казахский менталитет. Он проявляется, например, в уважении к старшим. Последнее, что осталось перенять – казахский язык. Многие молодые люди уже говорят на государственном языке, а вот от взрослых людей, от людей старшего поколения сложно ждать, что они освоят казахский язык, но никто этого и не требует. Молодые люди, которые решат остаться в Казахстане, и будут знать государственный язык, уверен, будут иметь преимущество перед казахами.

А то, что люди переезжают на историческую родину – это естественный процесс. Ведь многие уезжают не потому, что казахи их притесняют, а по той же причине, что оралманы возвращаются к нам из Монголии или из той же России – просто потому что хотят быть в своей родной среде. Поэтому я с пониманием отношусь к переезжающим на историческую родину. К тому же российское правительство создало достаточно тепличные условия для возвращающихся.

Я думаю, что те, кто останется, ни в коем случае не будут ущемляться. Они органично вольются. Статистика констатирует, что у казахов рождаемость выше в два-три раза, чем у славянских национальностей. И все идет к тому, что через 10 лет, а может через 20 лет точно, мы будем представлять из себя

страной. Мы станем обычной страной, как Азербайджан, Грузия, Узбекистан, Молдавия и так далее.

Я вырос на севере Казахстана и 90% людей, которые меня там окружали, в разное время уехали в Россию. За редким исключением они смогли там чего-то добиться.

РУССКАЯ МОЛОДЕЖЬ НАЦЕЛЕНА НА ВЫЕЗД

Политолог и общественный деятель Айдос Сарым считает, что русских Казахстана можно условно поделить на три категории. По его мнению, эмиграционный поток из страны будет зависеть от того, какие условия

будут в Казахстане. В целом, он отмечает что, будущая этническая картина, это вопрос не только и не сколько политологов, так как своей разноплановостью данная тема затрагивает будущее страны.

Доля русского и славянского населения будет сокращаться. И это вполне очевидно. Нынешние тренды изменения этноструктуры населения страны сохранятся. Ожидается, что к 2030 году русские спустятся со второго места на третье. Их место займут тюрко-мусульманские этносы, прежде всего узбеки.

Касательно дальнейшей судьбы русских Казахстана есть разные сценарии. Все зависит от того, насколько наша страна будет успешно развиваться, насколько национальная экономика будет успешнее, насколько

регионы, где доля русского населения ощутима, будут в социальном плане успешнее. То есть, в этом вопросе необходимо учитывать много факторов. Очевиден тренд, что русская молодежь, как правило, нацелена на выезд. При этом средний возраст русского населения Казахстана, увы, выше среднего – это 45-50 лет. Фактор старения будет менять экономику тех регионов, в которых русские составляют ощутимую долю, это будет влиять на бизнес, на социальную среду. В то же время русское население не имеет каких-то векторов, которые позволили бы говорить о социальной активности в политическом плане. В целом, если исходить из данных социологии, то сегодня мы видим три основные категории русского населения Казахстана.

К первой категории относятся люди, которые связали свое будущее с Казахстаном, которые нашли методы социализации. Они отдают детей в казахские детские сады, сами учат казахский язык. И, в целом, они не видят для своей жизни других стран кроме Казахстана. То есть, это казахские русские.

Вторая категория – это те, кто уже определились с тем, что будут выезжать. Сегодня они в поисках форматов, точек, где для них будет наиболее комфортная жизнь – в России или в странах дальнего зарубежья.

Третья категория – неопределенные. Они говорят: «если будет комфортно, мы будем жить. Если возникнут какие-то вопросы или будут заставлять учить язык и еще что-то, то мы выедем».

В предстоящий период, наверное, должна измениться третья категория – вырастет доля тех, кто окончательно свяжет свое будущее с Казахстаном и доля тех, кто выберет судьбу, не связанную с Казахстаном. Влияние на этот выбор будут оказывать все, что происходит в стране, те же самые дискуссии на тему межнациональных отношений.

Казахость русских Казахстана – это малоизученный феномен. Как нас меняла со-

ветская действительность и российская колонизация, в той же мере казахи меняли русских, которые проживали в Казахстане. Например, если читать материалы и статьи тех людей, которые уехали в Россию, то они говорят о том, что за годы проживания в Казахстане у них сложился менталитет, отличающий их российских русских. Люди, которые всю жизнь у нас себя считали русскими, переехав в Россию, становятся казахами. И таких моментов, связанных с отличием наших русских от российских, много. Это связано с долгим общением, совместной выработкой культур, привычек, социальных отношений.

В РОССИИ СИТУАЦИЯ ДОСТАТОЧНО КРИТИЧНАЯ

Директор Института национальных исследований Бурхан Нурмухамедов отмечает, что вопрос эмиграции остро стоит не только в Казахстане, но и в Европе.

В первую очередь, не стоит считать, что проблема эмиграции затронула только лишь Казахстан. Переезжают не только этнические русские, но и другие этносы, в том числе и сами казахи. И здесь следует отметить, что миграционные перетоки сегодня – это общемировая тенденция. Это закономерное следствие возросшей мобильности населения, открытости границ, роста доходов, повышения социальных стандартов. В той же

Европе тема эмиграции также остро обсуждается.

Во-вторых, надо иметь в виду, что многие люди ищут условия для реализации своих способностей, потенциала, изменения социального статуса. С этой точки зрения, они воспринимают Россию более благоприятной. И я отношусь к этому как к естественному процессу. Мы должны понимать, что сейчас в основном переезжают молодые люди. Соответственно меняется этнический состав, и я повторюсь, что отношусь к этому как к естественному процессу.

Если смотреть со стороны, то в России ситуация достаточно критическая, если не сказать катастрофическая. Несмотря на существенные иммиграционные потоки, население России не растет, если не уменьшается. И вопреки всем усилиям государства, процесс сокращения населения не удается остановить. В то же время повышение пенсионного возраста свидетельствует о том, что население России ко всему прочему и стареет. При этом надо иметь в виду, что у азиатского населения России – бурят, татар, башкир, кавказских народностей – рождаемость выше. Чтобы эту ситуацию изменить, российское правительство предпринимает меры, чтобы стимулировать переезд в Россию – предоставляет подъемные средства, жилье, материнский капитал. Этот момент в свою очередь имеет важное значение, способствующий отбытию населения из Казахстана.

Казахости больше в тех русских, которые проживают в Алматы, Шымкенте, Таразе и Кызылорде. Тем не менее, между русскими Казахстана и России существует определенное существенное различие. Я думаю, что в Казахстане среди населения больше терпимости, толерантности, открытости, межрелигиозной терпимости. Все эти ценности, безусловно, накладывают отпечаток на русских Казахстана.

Я НЕ НАВИДЕЛ ВСЕХ ИМАМОВ КАЗАХСТАНА, ЭТОМУ НАУЧИЛ МЕНЯ ДИЛЬМУРАТ – БЫВШИЙ САЛАФИТ

Поехали обучаться религии, а вернулись радикальными проповедниками.

Дильмурат Махаматов

ОТ РЕДАКЦИИ:

Как мы уже сообщали, 15 октября в СМИ была информация о задержании правоохранительными органами Саудовской Аравии казахстанца, представителя салафитского течения Дильмурата Махаматова, среди своих последователей больше известного как Дильмурат Абу Мухаммад и 18 октября – о задержании Назратуллы Абдукадырова, известного как Назратуллах абу-Марьям.

Сегодня число людей, призывающих отказаться от светского пути развития государства и мечтающих о торжестве халифата на казахстанской земле, все увеличивается. Кто же разделит казахстанское общество на несколько лагерей, где люди давно уже стали друг другу врагами?

«Эти люди для Казахстана опаснее СПИДа», «Настолько много развелось в соцсетях интернет-«проповедников», что многие из них бьются со своими оппонентами даже во время намаза». Это лишь некоторые комментарии к постам в соцсетях. На сегодняшний день во всех социальных сетях люди, не имеющие религиозного образования, ведут нешуточные споры о религии. При этом число людей, призывающих отказаться от светского пути развития государства и мечтающих о торжестве халифата на казахстанской земле, все увеличивается. Кто же разделит казахстанское общество на несколько лагерей, где люди давно уже стали друг другу врагами?

Как оказалось, у интернет-бойцов есть свои «учителя», которые обучают их вербовать новых адептов в свои ряды, как вести споры, какие доводы нужно приводить. Это они вдохновляют своих последователей на новые подвиги. Адепты их боготворят, слушают только их лекции и делают все только по их указке.

Сильное разделение среди казахов началось именно из-за активной деятельности таких лидеров деструктивных течений, как Дильмурат и Назратулла, которые проводят интернет-проповеди.

Имам города Тараза Абдурахим Зайнутдинов очень обеспокоен тем, что в нашем обществе возникает много споров из-за того, что зарубежные проповедники распространяют свои лекции в интернете. «Когда в любом обществе возникает фитна и разногласия, то баракат покидает это общество. Я уже обращался к Дильмурату, предложил ему приехать сюда, на историческую родину, и в кругу ученых, улемов Казахстана решить спорные вопросы», – говорит Абдурахим Юлдашев. Но Дильмурат, конечно же, не приехал. Имам призывает молодых людей не слушать лекции Дильмурата в интернете.

– У нас в Казахстане проживают представители многих национальностей. Это и казахи, и узбеки, и кыргызы, и турки, чеченцы, ингуши, – подчеркнул аксакал. – Поэтому, раз мы находимся в исламе, у нас все должно быть единым. Всевышний Аллах в 10 аяте суры «Худжурат» Священного Корана сказал: «Мусульмане все братья». Поэтому мы должны оставаться братьями, а не идти на поводу у заблудших, которые нарушают очень важное предписание Всевышнего.

Наиб-имам астанинской мечети «Ырыскелди Кажы» Данияр Байдуллаев уже много лет занимается реабилитацией людей, попавших в деструктивные течения. Оказалось, по сути, имамам и специалистам реабилитационных центров теперь приходится выправлять ситуацию, возвращать

заблудших людей в лоно традиционного ислама.

«Книги, идеи, которых придерживаются так называемые салафиты и вахабиты, противоречат многим предписаниям ислама. Самая главная их опасность в том, что они призывают людей к вражде и разобщению. Мы постоянно предостерегаем людей от идеологии салафизма, который отрицает главные источники ислама – доброту и милосердие. Эта идеология ведет к очень многим заблуждениям», – говорит Данияр Ибрахимович.

К счастью, среди последователей деструктивных течений появляются люди, которые находят в себе мужество отказаться от вредоносной для общества идеологии. Так, бывший приверженец салафизма, житель Актюбинской области Талгат Отаралиев в декабре 2017 года выложил видео в ютубе, где обратился к Дильмурату с вопросами. Чтобы разобраться в ошибках заблудших течений, мы сочли нужным привести текст обращения полностью.

«Дильмурат, мы казахи, мы родились и выросли в Казахстане. Наши предки веками защищали казахскую землю от врагов. Теперь мы живем в суверенном государстве, в котором царят мир и спокойствие. Но с тех пор, как я стал слушать ваши лекции вместе с другими братьями, стал отрицать наши казахские традиции и обычаи. Почему вы настраиваете нас против наших же обычаев, внушая, что все это «бидгат», заблуждение, навязываете нам неуважение к нашим истокам, хотя

братья не стали слушать ученых, имамов муфтията, называя их заблудшими бидгатчиками. Сейчас мы убегаем от них, затыкая уши, потому что вы сказали, что они могут заронить сомнения в наши сердца.

Если честно, я ненавижу всех имамов Казахстана. Этому научили меня вы. Сейчас я уже оставил салафизм. Стал придерживаться мазхаба Абу Ханифы, полностью следую за имамами, нахожусь вместе с джамаатом, до конца намаза, делаю дуа вместе со всеми. Потому что для меня самое главное, это

ры. Мы только и говорим о том, что там прошли разборки, тут прошли разборки. Мы обвиняем друг друга: «ты бидгатчик, ты заблудший».

Мы обвиняем имамов, которые обучались религии по 17-20 лет, называя их заблудшими. Но при этом многие из наших братьев не знают даже элементарных правил омовения и намаза. Но, несмотря на это, спорят с большими учеными. Сейчас, когда в мире кругом идут войны, нужно укреплять единство Казахстана, чтобы наша страна и дальше развивалась. Дильмурат, вы должны сказать молодым людям, чтобы они подчинялись законам Казахстана и имамам. Потому что для нас, в первую очередь, нужны спокойствие и мир. Это и есть счастье для нас. Нам не нужна лишняя фитна. Прошу ответить, потому что в последнее время я не нахожу ответа на вопросы: Куда мы идем? К чему это приведет? Чем все это закончится? Какая цель всего этого?».

Со всех уголков Казахстана салафиты стали звонить и угрожать Талгату, требуя, чтобы он извинился перед Дильмуратом. Так и не дождавшись ответа, Талгат Отаралиев выложил еще одно видео в ютубе. В данном видео Талгат говорит, что не будет просить прощения у Дильмурата: «Братья, получается, все мы находимся в секте. Ведь в секте точно также нельзя задавать вопросы лидеру. Как только задашь ему вопрос, тебя автоматически выведут из секты», – говорит Талгат Отаралиев.

Айгуль ЭСЕНАЛИЕВА
zakon.kz

сами не являетесь казахом и ничего не знаете о казахах, не знаете ситуации в Казахстане?

Второй вопрос. Мы живем в суверенном государстве Казахстан и у нас есть свои законы, которые мы должны уважать. Но из-за того, что мы слушаем ваши лекции, мы отрицаем законы собственного государства. Почему салафиты должны разводить фитну, разногласия и споры в обществе?

Третий вопрос. Из-за вас наши

любовь к Всевышнему и стремление к Раю. А путь в Рай можно заслужить только через довольство Аллаха и довольство родителей.

Мусульмане должны поддерживать спокойствие и мир в своей стране, подчиняться главе государства, имамам, которые утверждены муфтиятом, воспитывать своих детей благонравными. Ведь шариат требует этого. А у нас сейчас пошла сплошная фитна, не прекращающиеся спо-

P.S. Салафизм в Казахстане – одно из исламских течений, распространенных среди мусульман Казахстана. Последователей этого толка нередко именуют «ваххабитами», как и любых других приверженцев радикального ислама, хотя сами салафиты себя так не называют. Салафизм впервые появился в Казахстане в начале 1990-х годов и в основном распространен в западных регионах страны. С тех пор, как официальное духовенство, так и светские власти Казахстана разными способами противодействуют распространению идей салафии. Точное количество салафитов в Казахстане доподлинно неизвестно, официальные власти сообщают о 15 тысячах приверженцев этого течения.

Салафизм является пуританским, буквалистским и ультраконсервативным исламистским течением внутри суннитского ислама. Термины «салафизм» и «ваххабизм» являются взаимозаменяемыми. Салафиты призывают к ориентированию на образ жизни «праведных предков» (ас-салаф ас-салихун) и отвергают все позднейшие религиозные нововведения, квалифицируя их как бид'а (ересь). Салафиты Казахстана являются бескомпромиссными противниками суфийских течений, они резко осуждают почитание шейхов, посещение святых мест и другие суфийские практики, все это расценивается ими как ширк (язычество) и бид'а.

Белгілі ақын Жадыра Дәрібаева жетпіс жасқа толды. Шайырдың жырлары өзінің ұяң мінезі іспеттес үлбіреген биязылығымен, жұпар самалдай желпіген нәзіктігімен, терең сыршылдығымен ерекшеленеді. Тағы бір ғажабы, Жадыра өлеңі асқақ рухтан да кенде емес. Жадыра Дәрібайқызы 1948 жылы 4 қыркүйекте Қызылорда облысының Тереңөзек (қазіргі Сырдария) ауданының орталығында дүниеге келген. 1964–1968 жылдары Қызылорда қаласындағы М.Мәметова атындағы Қыздар педагогикалық училищесінде, 1970–1975 жылдары Мәскеудегі М.Горький атындағы Әдебиет институтында оқып, тәмәмдаған. 1976–1981 жылдары Мәскеудегі А.В.Луначарский атындағы Мемлекеттік театр өнері институтында дәріс берген. 1982 жылы Алматы қаласына ауысып, Қазақстан Жазушылар одағында, «Қазақстан әйелдері» журналында, Біріккен Ұлттар ұйымының Даму бағдарламасында жұмыс істеген. 1990 жылдан Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі. «Гүлжайна», «Мейір», «Біздің жақтың аспаны», «Қасиеттілік шырағы» жыр жинақтары, «Ақ бура сезімдер» атты әңгімелер жинағы, «Сырдария кітапханасы» сериясымен бір томдығы жарық көрді. Тәуелсіз Қазақстан Республикасының алғашқы Мемлекеттік Әнұраны мәтіні авторларының бірі. «Құрмет» орденінің иегері, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының лауреаты, Қазақстан Республикасының Еңбек сіңірген қайраткері. Оқырман назарына ақынның бір топ өлеңдері ұсынылып отыр.

Жадыра ДӘРІБАЕВА:

СҮМБІЛ КӨККЕ күнде жүрем ынтық боп...

НАЙЗАҒАЙЛЫ, АЙ ҚАБАҚТЫ ОТ ЖАЛЫН...

Жарық дүние, кереметсің, керемет,
Сен де мені, мен секілді керек ет.
Күрең-күрең көбейтпирмей күндерді,
Қуатың мен берекеңнен бере кет.

Сүмбіл көкке күнде жүрем ынтық боп,
Сезімдерім төгіледі мың шық боп,
Жалт-жұлт еткен ұшқын – әлем ішінде,
Тірі жанға тиер титтей қырсық жоқ.

Бәрі-бәрі жердің сілем төсінде,
Адамдығың ұшырасып кесірге,
Ұыз таңмен оянасың уылжып,
Бүлінесің жетпей жатып бесінге.

Таңдай қағып, таңырқаудан басталған,
Нұрлы әлем, сені сүйіп қарсы алғам.
«Жеті қабат аспан үстін көрсем», – деп
Сәби көңіл қиялдаған, тамсанған.

Тазалық пен пәктік бар деп тек сонда,
Жүрсін деумен Тәңір салған ақ жолда.
Жақсылыққа баулып келем жақынды,
Түспесін деп сайтан құрған мың торға.

...Найзағайлы, ай қабақты, от жалын,
Білдім енді бұл дүниеде бақ барын,
Әрбір ізгі адам үшін хақ әлем
Көзін ілмей күресіп-ақ жатқанын!

Дауылға тосып кеудемді,
Дедім мен: «Сендім өзіңе!»
Ұшықтап көңіл – меңіреуді
Оралдым кәусар кезіме.

Ашынып кеттім біртүрлі,
Жалындап шықпай жас үнім,
Жоғалтып күндей күлкімді,
Жылаудан қанша жасыдым.

Біреуге сеніп соншама,
Түптемей, ұқпай түбірін,
Именіп кірдім ортаға
Күншілдің естіп күбірін.

Айдыны айқын болмады,
Сұңғыла еді сезімім,
Әбіржітті де қорлады,
Сүрініп қалды-ау сенімім.

Сарқылмас іңқар сағыныш,
Түлейді жүрек сан күйген,
Жан дүниемдегі жарылыс
Мен үшін артық бар күйден!

АНА КӨҢІЛІ

Күлкі астында жатар, кейде, өксік те,
Қамкөңіл боп, әлде, біздер өстік пе?
Көз жасымды көрмесін деп жан адам,
Төгемін кеп күәгерім – көпшікке.

Аралайды жан түкпірін сағыныш,
Болып барам күннен күнге налығыш,
Күресіп те жүрген жоқпын ешкіммен,
Бойымды бір билеп алған бағыныш.

Аңсауменен жылылықты, шаттықты,
Қауырсындай кеудем әбден аптықты,
Ойлап па едім жанымдағы жақыннан
Көрем-ау деп соншалықты жаттықты.

Салғаныңа, тағдыр, көндім тағы да,
Есесіне қол сұқпашы барыма,
Имансызға ұшыратпа қызымды,
Дақ түсірме ұлдарымның арына.

Не қиындық берсең, мейлі, бер маған,
Құрығың да аз емес қой салмаған,
Бүлдіршінім бүгілмесін бүрісіп,
Менен алшы, өшің болса алмаған!

Абайды да таяқтатып ұрғызған,
Біржанның да аяқ-қолын бұғызған,
Жаны ызғар, зәрге толы көкірек,
Қорқады ғой жарқыраған жұлдыздан.

Сондықтан ол бар жарыққа өшігер,
Қолдан келсе, жарқын үнді өшірер,
Өзінде жоқ нұрды көрсе басқадан,
Аласұрып, арпалысып, есірер.

Амалы жоқ алыстағы Күн, Айға,
Көріп, білсе азу салар Құдайға,
Түнегіне тұншықтырар шуақты,
Тізгініңді берме, дүние, мұндайға!

ЖАСЫЛ БАҚ ХИКАЯСЫ

Көктемде
Көктем келді жәудіретіп гүлзар бағын,
Балаң гүлдер сылдыратып шылдырмағын.
Әсемдікке тағзым етіп, тіледім мен
Сол бақтағы өсімдік ынтымағын...

Ымыртта
Баяу ғана жылжиды ымырт бүркеніп ап шапанын,
Етегімен кәрі еменнің сипап өтті сақалын.
Қайырды да қалампырдың тікелейген шаштарын,
Ақ қайыңның түбіне кеп аяқтады сапарын.

Түнде

Түн де жетті дамылдатып тіршіліктің базарын,
Төңкеріпті жер бетіне алып қара қазанын.
Жапырақтар діріл қағып, бір-біріне жабысып,
Үркіп тұрған нәзік гүлдің көрсең етті азабын!

Түсте

Түс кезі еді, қалмағандай бақ ішінде береке,
Бір-біріне ағаштар да түсірмейді көлеңке.
Раушан гүлі қызғалдаққа шүйреді мұрынын,
«Құлақтарың қалқиған», – деп, етеді кеп келеке.

Күні бойы күндейді кеп, намысына тиеді,
Байғұс оған өрттей болып, қызараңдап күйеді.
Сондықтан да екі сұлу сыймай басы бір жерге,
Жақындаспай, әрқайсысы бөлек өмір сүреді.

Үйеңкі де бәйтеректі шудалы деп, менсінбей,
Қарағай да қала ішін тұр оншама жерсінбей.
Көкірегің жайып тастап: «менікі, - деп, - кеңістік!»
Қарайды емен басқаларды бір өзіне теңсінбей.

«Қойсайшы бұл көңіл деген көтеріңкі шіркінді,
Ғұмыр қысқа, қайтесіңдер керегі жоқ күңкілді!» –
Деді де тау, ала көзбен қарап қойып бақ жаққа,
Шарасыздан, амалсыздан күңіреніп, күрсінді...

Күзде

Жасаураған көзі күздің бақ ішіне түсіпті,
Ағаштардың саусағына салып алтын жүзікті.
Гүлдердің де алаулаған беттерін кеп өпкен жел
Үлбіреген үкілерін аямай-ақ үзіпті.

Қыста

Мазалап, түсіме еніп гүл-жапырақ,
Тұр екен жап-жалаңаш бақтар жылап,
Еңсем түсіп кетті ғой, қандай қиын
Сарқылып қалса егер бойда шуақ?!

Ақ қайың ұялып тұр бүркеп төсін,
Қыс келді, жер бетінен алып өшін.
Жас ағаш, бір-біріңе қамқор болшы,
Бастайтын өздерің ғой өмір көшін...

Махаббатпен дүние есігі ашылған,
Ақша бұлт тұр асау шыңға асылған,
Таң шапағын шабыттана қарсы алдым,
Жүрегіммен жұмыртқадай аршылған.

Қимастығым құштарлықпен қайралған,
Өжеттігім нәзіктікке айналған,
«Ризамын», – деп, еміренемін Тәңірге,
Күндеріме тіршілікке байланған.

Күміс айдың сәулесімен ымдасқан,
Жер бетінің бар мұңымен мұңдасқан,
Жартастың да тас жүрегің жібітер,
Өмір жайлы жазсам деймін Нұр-Дастан!

Жалғанды жалпағынан басқандар аз,
Арбайды алшаңдатқан алаөкпе жаз.
Жердегі жазықтылар кешкен ғұмыр –
Көктегі мәңгілікке бағынған саз.

Тұтқыны құлқынменен құндылықтың,
Ей, пенде, ғұмыр кешіп, нені ұқтың?
Өмірден «алам» деп кеп бос кетуің
Тәкаппар заңы ма әлде ұлылықтың?

Қалғанда қамауында қайшылықтың,
Талықсып, үгітіліп, таусылып шын,
Зер салып байқадың ба бойыңдағы
Қуатын қолдаушы күш-қарсылықтың?

Бардың да берекесін тілей алмай,
Жоқтың да күркесінде түней алмай,
Көрмейтін көктегенін көркемдіктің,
Жүргендер аз ба ешкімді сүйей алмай?

Бәріне риза болып кетеріңде,
Жөнелесің тылсым күш жетегінде,
Өмір сүру дегенің леп белгісі –
Қойылар жанкешті мен жетеліге!

Жақсылықты бір-біріне қимаған,
Дөкейлерін амалсыздан сыйлаған
Жаны жайсаң тұлғаларын тұқыртып,
Күн көрсетпей қызғанышпен қинаған,
Ел болдық-ау құндылығы қираған...

Сұлқ түсірер сұлулыққа сұқтанса,
Қарсыласын сөзбен түйрер жыққанша,
Басқалардың бәрі жақсы көрінер,
Өз қадірін қашан өзі ұққанша,
Шашылар-ау береке мен құт қанша...

Байығаны менсінбеген туысын,
Ақша бүркеп кеудесінің қуысын,
Бас қатырып пайымдап та жатпайды
Ұғымының дұрысы мен бұрысын,
Ортаймайды деп ойлайды ырысын...

Құмарына қанамын деп қызықтың,
Құрбаны боп айлакер мен бұзықтың,
Нұрлы сана, адамдық пен ұлттыққа
Салынғанын сезбей жүрміз құрықтың,
Лайланғанын «киман» атты тұнықтың...

Құнықанның тоқтамы жоқ құламай,
Бұл өмірден өткендер аз жыламай,
Мен үшін ғой сенен артық халық жоқ
Кей қылығың жүргенімнен ұнамай,
Киелім-ау, болсаң етті қырағы-ай...

«Сіз-бізі» мол салтанат,
Болмысыңнан айныма,
Шаттық құшқан шартарап,
Жол бермесі қайғыға.

Ынтызармын пәктікке,
Ойлағым жоқ мұң жайлы,
Иіп шексіз мәрттікке
Жер тәні де бусайды.

Ығысады ызғар да,
Лебіздерден шуақты,
«Сіз – бізміз» тұрғанда
Көркем дүние қуатты!

Шаш боуазы →				Ана →		Сот қағазы →		Партия →	Шыбық →
Тор көк	Бөлік	Планета	Жалғыз	Тал түрі	Сүйекті жеміс	Павел	Жеміс →		
			Шах баласы →				Ақпирлы (сип.)	Ерік	
Ислам мектебі	Дорі өшемі	Өтөроқи	Ескек ісі	Дәу-дәмай	Евро	Ынтық →			
			Аттан-шыл (сип.)					Тотті жеміс	Түтін
Эр... (Сәуір Араһиһ-сы)			Танк →			Долы (сип.)	Жалту →	Яқп	
	Книг (май-мал)	Ең ұлын тау	Кіру (сип.)	... Бәбі	Шыны →				Еш (сип.)
Швейцария өзені			Ас несі →			Сырым өкесі	Иссы	Саяжай (орыс-ша)	
Аскок	Карл ...	Ес (ант.)	Девелі	Нас	Долық →				
				Алтын (тертегі)			Көне Тайланд		
Президенттер жаны	Анализ	Бахтияр (бокс)	Біры (сип.)		Күлак ауруы			Ангола астанасы	Айлық
			Қаған	ОРТ телебар атауы	Қыс қорқы	Экзаме	Лак (сип.)		
Қара мита			Ағылшы атағы	Ақ киім	Қауіп-қауіп	Шабан жылқы	Суыт	Атаны құрметтеу	
		Зор дөпелі			Абысман			Туна ауылы	
Көпір	Брендн		Мадрид халқы				Нист		
		Жарға			Қунап-өш			Сығат	
Ит снықты (сип.)	... Лисмен (ресей жұрпалысы)		Жүт				Үлесі		

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

Жерге өзге ғаламшарлық кеме ұшып келеді

Өткен жылы Күн жүйесінде жұмбақ нысан пайда болған еді. Гарвард университеті ғалымдары оны Жерді зерттеуге жіберілген өзге ғаламшарлық кеме деп есептейді.

Сигара пішінді кемеге «Оумуамау» деген атау берілген. Ол гавай тілінен аударылғанда «өткеннен келген хабаршы» деген мағына береді. Алғаш рет ол 2017 жылы қазанда Гавай аралдары аспанынан Pan-STARRS 1 телескопы арқылы көрінген. Алдымен, ғалымдар оны комета

не астероид десе, қазір ғаламшараралық кеме екенін айтады.

Смитсон орталығының астрофизиктері жасаған мәлімдемеге сай, ұзындығы енінен 10 есе үлкен күнгірт қызыл түсті нысан сағатына 316 мың километр жылдамдықпен қозғалады екен. Оумуамау — Күн жүйесінде пайда болған алғашқы беймәлім жасанды нысан.

massaget.kz

№43 санда шыққан сөзжұмбақтың жауабы

Ш	А	Қ	К	П	Ж	У	А	С	Қ	Н	А	М	Я	Г	Р	Э	У	
А	Д	С	М	А	Й	Г	К	Р	Г	Д	А	У						
Қ	Р	У	Б	А	Ж	А	М	Б	А	Л	А	У	К					
Т	А	Ш	Е	Н	Г	К	В	Е	Й	І	Ж	Э	Р	И	Ф	В		
Қ	А	Н	У	Т	У	А	Ж	А	Т	А	Н	Г	О	Р	Н	Е		
Л	Н	А	А	Е	В	У	Т	Ж	А	Т	О	Н	Е					
Т	Н	І	Т	У	А	З	М	Н	Ж	Т	О	Н	Е					
М	Е	Р	М	З	А	Ж	Е	Н	К	А	Р	Р	А	Ы	С	А		
Е	Р	Т	А	Н	Т	А	А	Р	Т	Е	С	У	О	Ш	А	С	А	
А	А	Т	А	А	П					Т	Е	Г	Г	М	Л			
Ф	Л	О	Р	Й	Д	А				А	Т	Ш	Н	П	А			
Л	Л	С	А	Н	А					Н	Т	А	Т	А	К			
Д	Н	Т	А	Й	Т					А	У	А	У	А				
С	Р	А	У	А	Б					Н	Н	Ж	Б	С	С			
А	У	С	К	І	Р	У				Ж	Л	Е	А	Р	А	М		
Қ	О	С	У	З	Н	Л				Н	В	У	З	С	Е			
Ш	К	Е	Г	Е	Г	Е	Ц	Қ	О	М	О	Д	А	У	Р	А	Н	
А	В	А	С	Т	А	Т	Ш	М	У	О	Ш	У	У	Э	Т	Н	К	А
С	С	С	Р	А	П	Ы	М	Ш	Ы	Е	Р	У	А	Ж	А	Р		
Т	О	У	Б	Е	Р	В	Е	С	А	А	Ж	У	О	А				
Е	А	М	Ы	Т	Г	Е	Ц	О	Г	А	П	Н	Н	А	С			
Г	Ц	Р	А	Л	А	Ш	І	Т	У	А	О	Н	Е	Р				
Д	О	Т	І	С	З	У	А	К	Ш	А	У	Б						
Е	В	А	О	Р	Д	Е	Г	Е	А	Т	Ы	А	У	Б	Л	І		
О	М	Е	Н	М	У	С	С	А	Р	К	У	Л	А	Н	Т	И	Р	

СИНЕКДОХА ДЕГЕН НЕ?

Синекдоха – метонимияға жақын, өйткені синекдоха екі ұғымның іргелестігі арқылы жасалады. Мұның метонимиядан айырмашылығы мынада: метонимияда сандық айырмашылық болмайды, ал синекдохада сандық айырмашылық болады. Егер сан жағынан айырма болмаса, синекдоха болмайды.

Синекдохада бір ұғымды екінші ұғымға ауыстырғанда: бірі – үлкен, екіншісі – кіші, бірі – жалпы, екіншісі – жалқы, бірі – бүтін, екіншісі – бөлшек болуы қажет. Әдетте, үлкені кішінің орнына қолданылғанда, мағынасы азаяды да, кішісі үлкенінің орнына қолданылса, мағынасы зораяды, кеңиді. Мысалы, жүз бас қой, жиырма тұяқ мал, көп қол жұмысты өндіріп жібереді, т.б. Осы сөйлемдердегі бас, тұяқ, қол деген сөздер бір бүтін дененің бір-бір ғана бөлшегі болып тұрған жоқ, сол кішкене бөлшекті білдіретін сөздің мағынасы зорайып, белгілі бір бүтін дененің орнына ауысып қолданылып тұр. Шынында, жануарлардың, оның

ішінде осы тіркесте қойдың басы деген бір мүшенің атын білдірмей, бүтін қойдың өзін түгел қамтып, бір бүтін мал деген, яғни қой деген ұғымды білдіріп тұр. Ал тұяқ деген сөз бүтіндей бір мал деген мәнде; қол деген сөз жұмысшының бір мүшесі емес, жұмысшы адам мағынасында айтылып тұр. Сөйтіп, осылар сияқты бөлшектің мағынасын білдіретін сөздер бүтін орнына жұмсалса, синекдоха болады. Ал колхоз бес машина алды дегендегі машина - автомобиль деудің орнына дара мағынада жұмсалып тұр. Қазіргі күнде колхоздың бәрі моторлы (техника) магазиннен кездеме алды (сиса, жібек, торғын т.б.) дегендер синекдоха мағынасында жалпыдан жалқыға қарай ауысқан түрлері. Нағыз синекдоха әдетте келеке, қалжың ретінде жұмсалып тұр. Мысалы, ең шебері – анау мұрт, осының бәрі – мына сақалдың ақылы деген тәрізді сөйлемдер де қолданылады. Әрине, мұндағы сақал, мұрт дегендер адам орнына жұмсалып тұр.

Жалпыхалықтық сөйлеу тілінде мұндай құбылыстар ұшан теңіз. Мәселен, «мал-жаның аман ба?», «үй-ішің қалай?» деген тіркестер малға немесе үй

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

– Сіздің жүретін жігітіңіз жоқ па? Сенгім келмейді. Осындай әдемі әрі ақылды қызды жүретін жігіті жоқ дегенге қалай сенерсің?
– Жігітпен жүруге күйеуім рұқсат бермейді.

***
Ертеректе бір топ жас ақын түнделетіп ағаларының үйіне келеді. Үй иесі құрақ ұшып, шөлмегін шығарып, әйелі қалған күрішін жылытып, шай береді.

Сонда ақындардың бірі әзілдеп:
– Жеңеше, көп рақмет күрішіңе, Жарады күрішің де бір ісіңе, – дей бергенде, үй иесінің әйелі:
– Күріштен артық қандай ырыс керек, Қаңғып жүрген кісіге түн ішінде! – деген екен.

***
Құрылыс фирмасының бастығы қала әкімімен сөйлесіп отыр:
– Біздің фирмада артық “Мерседестер” біреуін сізге сыйласақ па деп едік.
– О не дегеніңіз?! Менің ондай қымбат сыйлықты қабылдауға қақым да жоқ және арым да бармайды.
– Онда былай жасайық. Біз сол “Мерседесті” сізге 100 долларға сатайық.

– Онда жарайды, келістім. Бірақ мен дәл сондай бағаға сізден бір “Мерседес” емес, екі “Мерседес” сатып алсам деймін.

***
– Кезінде әке-шешемді бекер тыңдамаппын. Қазір соған өкініп жүрмін.
– Әке-шешен не деп еді?
– Қайдан білейін? Айтып тұрмын ғой, тыңдамаппын!

***
Екі бала әңгімелесіп отыр.
– Менің әкем – өте батыр адам. Оның “Ерлігі үшін” деген ордені де бар.
– Менің әкем – өте қорқақ. Сен біздің көршіміз Күләш апайды білесің ғой, күйеуі қайтыс болып кеткен, балалары жоқ, жалғыз тұрады. Шешем үйде болмаған кезде әкем ұйықтау үшін үнемі Күләш апайдың үйіне кетіп қалады. Жалғыз жатудан қорқатын адамды қалай қорқақ демейсің.

***
Қисық сұрақ, қыңыр жауап
– Еркек әдепті болуы керек пе, әйел әдепті болуы керек пе?
– Ол, дәл қазіргі жағдайда намысына емес, тапқан табысына байланысты болуы керек. Егер әйелі көп ақша тауып жүрген болса, еркегі әйелін амалсыздан сыйлағаны жөн.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ «ҚАСИЕТТІ ҚАЗАҚ ЕЛІ»

өнер фестивалінің жеңімпаздары белгілі болды

Астанада ҚР Қоғамдық даму министрлігі, «Отандастар қоры» және Дүниежүзі қазақтарының қауымдастығы мен Астана қалалық әкімдігінің ұйымдастыруымен «Қасиетті Қазақ Елі» атты халықаралық өнер фестивалі өтті. Фестиваль аясында жыр мүшәйрасы, терме сайысы өтіп, қолөнершілердің үздік туындылары жиылған жұртшылыққа көрсетілді.

Өнер фестиваліне еліміздің түкпір-түкпірінен келген отандастарымыздан бөлек, Германия, Франция, Иран, Ауғанстан, Моңғолия, Ресей, Қытай және тағы басқа елдерден 50-ге жуық өнерпаздар қатысты.

Шетелдегі дарынды қазақтардың қолөнерді, сөз өнерін, термешілік дәстүрді меңгерудегі шығармашылық шеберлігіне баса назар аударуды мақсат еткен ұйымдастырушылар, фестиваль арқылы олардың отансүйіштік, рухани, ұлттық нақышта жасалған бұйымдарын, кәдесыйларын, өлеңдер мен орындаушылық шеберлігін қалың елге насихаттауды мақсат етті.

Фестивальдің марапаттау рәсімін ҚР Қоғамдық даму министрі Дархан Қалатаев құттықтау сөзімен ашып берді. Ведомство басшысы шара қонақтары мен шетелден келген отандастарымызға аталмыш фестивальдің «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында, Елбасының тапсырмасына сәйкес құрылған «Отандастар» қорының бастамасымен өтіп жатқанына тоқталды. Белгілі қоғам қайраткері, саясаткер Нұртай Әбіқаевтың басшылығындағы қор жұмысы шетелдегі және елге оралған қандастарымызға жан-жақты қолдау көрсетуге бағытталған.

Министр Дархан Қалатаев ҚХР-нан келген отандастарымыз, ақын Жұматай Көксубайға фестивальдің бас жүлдесі мен 400 мың теңге көлеміндегі ақшалай сертификатты табыстады.

«Жыр мүшәйрасы» аталымының жүлдегерлерін құттықтау салтанаты «Отандастар қоры» АҚ Президенті Нұртай Әбіқаевқа тапсырылды. Аталым бойынша 3-орын – ҚХР-ның азаматы Алаш Тұрсынәліұлына, 2-орын – Моңғолия азаматы Нарқұлдан

Райханұлына және 1-орын – түркістандық Шынарбек Жомартұлына салтанатты түрде табысталды.

«Елбасы V дүниежүзі қазақтарының құрылтайында шетелдегі қандастарымызға қолдау көрсететін қор құруды тапсырған-ды. Көп ұзамай Президент тапсырмасымен «Отандастар» қоры өз жұмысын бастап кетті. Бүгін, міне, аталмыш қордың ұйымдастыруымен алғашқы аukumды шара өтті. Одан бөлек, Елбасы шетел қазақтарына арналған бағдарлама жасаудың қажеттігін айтқан-ды. Қазір осы бағытта жанды жұмыстар жүргізілуде. Ендігі мақсат – сырттағы қандастарымызға қолдау танытып, олардың ұлттық мәдениетіміз бен дәстүрімізді дамытуына жағдай жасау», – деп шараның мән-маңызына тоқталған Дүниежүзі қазақтары қауымдастығы төрағасының бірінші орынбасары Зауытбек Тұрысбеков «Қолөнер аталымының жүлдегерлерін марапаттады. Аталым бойынша 1-орын жүлдесі – Моңғолиядан келген ақсақал Хайып Қабылға, 2-орын жүлдесі – ирандық қандасымыз Нарғыз Тінейге және 3-орын жүлдесі – ресейлік отандастарымыз Артықбай Смағұловқа табысталды.

«Терме өнері» аталымының жүлдесін Астана қаласы әкімінің орынбасары Ермек Аманшаев салтанатты түрде табыстады. Аталым бойынша 1-орынды ҚХР-нан келген Нұржігіт Есхат, 2-орын өзбекстандық Мәмбетназаров Жанарға, 3-орын астаналық Арман Қалелбекұлына бұйырды.

«Бүгін міне, Тәуелсіз қазақ елінде, Астананың төрінде, Сарыарқаның өрінде Ұлыстың ұлы тойы болып жатыр. Ақындардың сөз саптауын, термешілердің мақамын, қолөнершілердің шеберлігін сарпақа салатын халықаралық өнер фестивалі елімізде алғаш рет өткізілуде.

Осынау дүбірлі доданың өтуіне ұйытқы болған «Отандастар қоры» мен Дүниежүзі қазақтарының қауымдастығына, Астана қалалық әкімдігіне және барлығына басшылық жасап жатқан Дархан Қалатаев басқаратын Қоғамдық даму министрлігіне алғыс айтамыз. Әлемнің түкпір-түкпірінде шашырап жүрген қандастарымыздың басын бір арнаға тоғыстырған бұл шара алдағы уақытта дәстүрлі түрде өткізілмек. Бұл бәріміз үшін үлкен қуаныш.

Осы өнер фестивалінің аясында өткен мүшәйраға келіп түскен 40-қа жуық ақынның өлеңімен таныстық. Оның ішінде қазақтың шұрайлы тілін қаз-қалпында сақтаған жыр дүлдүлдерінің бар екеніне куә болдық. Мені бір қуантқаны – бүгінгі бәйгеге қатысып отырған ақындардың ішінде нашары жоқ. Барлығы да талантты. Жүген үзген жүйріктер, шығыр үзген дүлдүлдер! Дегенмен, біз мүшәйра шартына сәйкес саралауға тырыстық. Бұл тұрғыда географиялық жағы да ескерілгенін айтуға тиіспіз. Мәселен, Моңғолиядан бір топ арынды ақын қатысса, ең таңдаулылары ғана жүлдеге лайық деп танылды. Өйткені, Иран, Өзбекстан, Қырғызстан, Түркия, Германия секілді алыс-жақын шет елдерден ат арытып келген қандастарымыздың да еңбегін ескеру қажет болды. Мұның бәріне түсіністікпен қарайсыздар деген ойдамыз. Дегенмен, «жүйріктен жүйрік озар жарысқанда» демекші,

кіл мықтының арасынан ең мықты деп танылған 11 ақынға ғана жүлделер табысталады.

Төрткүл дүние құлақ түрген бүгінгі дүбірлі додаға қатысқан барша қандастарымызға алғысымыз шексіз. Қазақтың жыр бәйгесі тоқтамасын! Ақындарымыз аламанда қашан да алда келе берсін! Бәріңізге Ақ жол тілейміз», – деп жүрекжарды лебізін білдірген Қазылар алқасының төрағасы, елімізге белгілі ақын, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының иегері, Халықаралық Есенин атындағы сыйлық – «Алтын күз» орденінің иегері, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары Қазыбек Иса мүшәйра мен термешілерге, қолөнер шеберлеріне Арнаулы жүлделерді салтанатты түрде табыстады.

Таңжарық Жолдыұлы атындағы арнайы жүлдені ақын Оразай Жеңісұлы, Қажығұмар Шабданұлы атындағы жүлдені Алтын Мәденқызы, Халифа Алтай атындағы арнайы жүлдені Жанат Боқашұлы, Асқар Татанайұлы атындағы жүлдені Соян Мұсаұлы, Сұлтанбек Қожанұлы атындағы жүлдені Өзбекстаннан келген Наурызбай Жарбосынұлы, Қожаберген Жәнібекұлы атындағы жүлдені Иран елінен келген ақын Фейзу Бәли (суретте), Ермұрат Зейіпхан атындағы жүлдені ақын Үзбен Құрманбайұлы, Шерубай Ұнатұлы атындағы жүлдені әнші Бағынұр Әбілезұлы, Мағауия Баймұхамедұлы атындағы жүлдені Уатхан Шаттық, Дәркембай Шоқпарұлы атындағы жүлдені қолөнер шебері Гаухарай Құрманова еншіледі.

«Қасиетті қазақ елі» халықаралық өнер фестивалі сыйлығының жалпы жүлде қоры 3 миллион теңгені құрады. Жүлдегерлерге арнайы кубоктар мен дипломдардан бөлек қаржылай сыйлықтар табысталды. Бас жүлде иегерінен бөлек, 1-орын иегерлеріне – 250 мың теңгенен, 2-орын иегерлеріне – 150 мың теңгенен, үшінші орын иегерлеріне – 100 мың теңгенен және ынталандыру сыйлығы иегерлеріне – 50 мың теңгенен табысталды.

Салтанатты марапаттау рәсімі фестиваль жеңімпаздары мен қазақстандық эстрада жұлдыздарының қатысуымен өткен гала-концертке ұласты.

qazaquni.kz

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтөлеу МҰҚАШ
Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН
Бас редактордың орынбасары –
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ
Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)
Нұрлан ӘБДІБЕК (қоғам)
Айнұр АХМЕТ (мәдениет)
Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ
(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:
Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)
Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)
Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)
Қанат БИЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА
(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ
(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН
(8-(71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)
Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ
(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)
Түркістан облысы:

Әбдіғәппар АЙДАР
(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)
Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор –

Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Алматыда:
Асхат ТЕЗЕКБАЕВ
(8-701-499-27-80); (8-777-115-13-49)

Астанада:

Көбей ЖЕТБАЙ
(8-775-665-74-10)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),
Астанада «Алты Алаш» (87015728847)
дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген.
Күллік №13976-Г (Алғашқы күллік
№1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқарасы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.
Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды.
Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жасалуы шарт.
Газете «Қазақпараттың» материалдары пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:
050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3
ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:
8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com
www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –
Зейнолла АБАЖАН

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ50856000000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК КСЖБЗКХ, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында
басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген